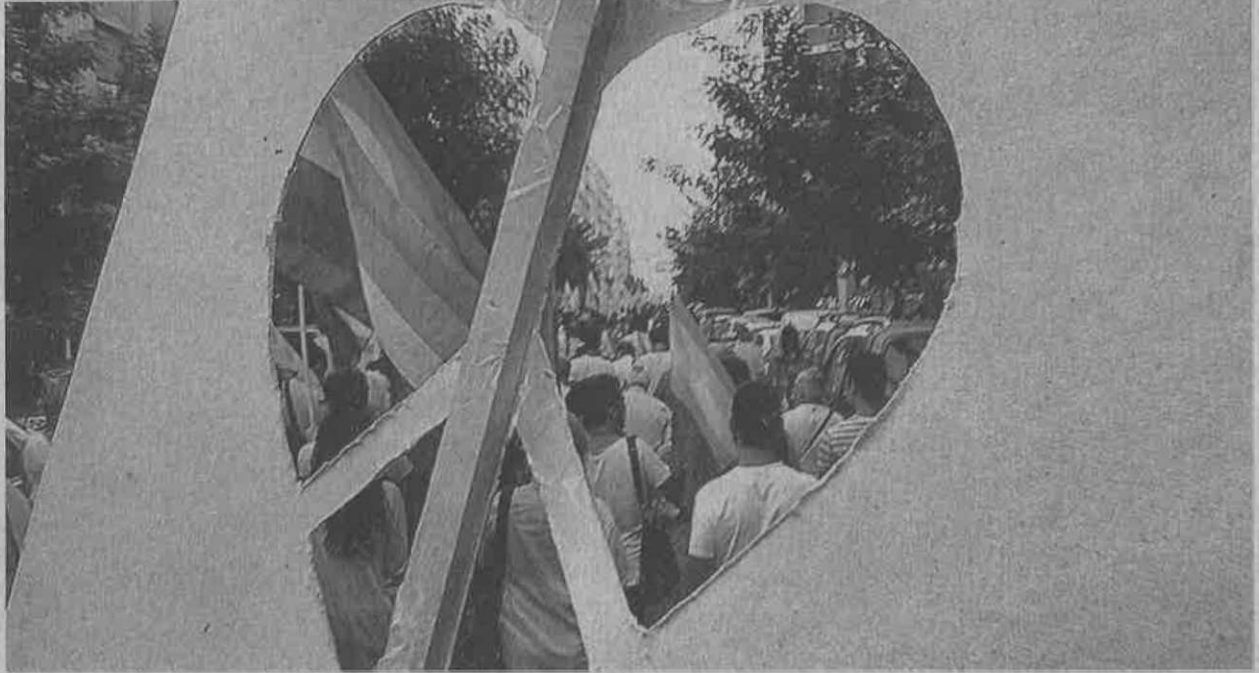

Birikim

AYLIK SOSYALİST KÜLTÜR DERGİSİ

İktidar rejim

■ FETHİ AÇIKEL
AKP İslamcılığının üç ideolojik
ve üç jeopolitik dönüşümü:
İslami liberalizm, pan-İslamist
popülizm ve İslamci ulusalcılık

■ ZAFER YILMAZ
OHAL ve plebisiter otoriterlik:
Korkuyu beklemek ya da
demokrasiyi kazanmak!

■ İSMET PARLAK - ERDEM KAFTAN
Egemenin görmediği:
Millitarizmin söylemsel inşası
üzerine bir deneme

ABD seçimleri

■ MEHMET EVREN DİNÇER
Donald Trump ve
Amerika'da demokrasi

■ TAMER SÖYLER - NICHOLAS JEPSON
Yaklaşan fırtına:
Take Shelter ve
ABD başkanlık seçimleri

Muhafazakârlık

■ ADEM ÇAYLAK
Türkiye'de muhafazakâr
Müslümanlığın dönüşümü
ve Çukurambarlaşma

Eğitim

■ ÇETİN ÇELİK
Eğitimde kurumsal ayrımcılık,
eşitsizlik ve sınıfsal ayrışma

Edebiyat

■ MURAT BELGE
Safveti Ziya ve Salon
Köşelerinde

Kafkasya ve milliyetçilik

■ MURAT BJEĐUĆ
Adıgelerin serencamı üzerine

A R A L I K 2 0 1 6 • 1 0 . 0 0 T L

G E Ç E N A Y I N B İ R İ K İ M İ

ISSN 30 0 8 3 5 8

9 773 580 835005

2 5 2 1 6 2 5 2 0 1 6 1 2

Ö M E R A Ç I N E R Postmodern
popülizmin karşısında

332

Geçen ayın birikimi

- 3 ÖMER LAÇINER
Postmodern popülizmin karşısında

İktidar - rejim

- 10 FETHİ AÇIKEL
*AKP İslâmcılığının
üç ideolojik ve üç jeopolitik dönüşümü:
İslâmî liberalizm, pan-İslâmist
popülizm ve İslâmci ulusalcılık*
- 41 ZAFER YILMAZ
*OHAL ve plebisiter otoriterlik:
Korkuyu beklemek ya da
demokrasiyi kazanmak!*
- 49 İSMET PARLAK - ERDEM KAFTAN
*Egemenin gör dediği:
Militarizmin söylemsel inşası üzerine
bir deneme*

ABD seçimleri

- 67 MEHMET EVREN DİNÇER
*Donald Trump ve
Amerika'da demokrasi*

- 74 TAMER SÖYLER - NICHOLAS JEPSON
*Yaklaşan fırtına:
Take Shelter ve
ABD başkanlık seçimleri*

Muhafazakârlık

- 81 ADEM ÇAYLAK
*Türkiye'de muhafazakâr
Müslümanlığın dönüşümü ve
Çukurambarlaşma*

Eğitim

- 92 ÇETİN ÇELİK
*Eğitimde kurumsal ayrımcılık,
eşitsizlik ve sınıfsal ayrışma*

Edebiyat

- 98 MURAT BELGE
Safveti Ziya ve Salon Köşelerinde

Kafkasya ve milliyetçilik

- 108 MURAT BİEDUĞ
*Adıgelerin serencamı üzerine:
Yok oluşa ve milliyetçiliğe
bir alternatif*

AYDA BİR YAYIMLANIR • YEREL SÜRELİ YAYIN

Kurucular *Murat Belge - Ömer Laçiner*
İmtiyaz Sahibi: *Birikim Yayıncılık Limited Şirketi*
Tüzel Kişi Temsilcisi ve Genel Yayın Yönetmeni: *Ömer Laçiner*
Yayın Koordinatörü: *Tanıl Bora*
Yazı İşleri Müdürü: *Barış Özkul*
Sorumlu Müdür: *Sezar Atmaca*
Görsel Tasarım: *Ümit Kıvanç*
Kapak: *Suat Aysu*
Kapak Fotoğrafı: *Kazım Kızıl*
Sayfa Uygulama: *Hüsnü Abbas*
Ofset Hazırlık: *İletişim*
Baskı ve Cilt: *Sena Ofset - SERTİFİKA NO: 12064*
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi
B Blok 6. Kat No: 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: (0212) 613 03 21
Dağıtım: *Punto Kitap Hizmetleri*
Tel: (0212) 496 10 50 Faks: (0212) 551 30 13

BİRİKİM YAYINLARI - SERTİFİKA NO. 11248
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han, No.7/2
Cağaloğlu, Eminönü 34122 İstanbul
Tel: (0212) 516 22 60-64 Faks: (0212) 516 12 58
web: www.birikimdergisi.com
e.mail: birikim@iletisim.com.tr

Abone olmak için aşağıda belirtilen abone bedelini Birikim Ltd. Şirketi'nin ilgili banka hesabına yatırmanız; adınızı, adresinizi, posta kodunuzu ve abone işleminizin hangi sayıdan başlamasını istediğinizi belirtmeniz yeterlidir:

İş Bankası Cağaloğlu Şubesi
Yurtdışı Dolar Hesap No: TR19 0006 4000 0021 0953 2742 43
Euro Hesap No: TR02 0006 4000 0021 0953 2742 58
Yurtiçi TL Hesap No: TR75 0006 4000 0011 0950 6784 90

Abone bedelleri:
Yurtiçi: 100 TL
Avrupa-Ortadoğu: 80 Euro
Amerika-Avustralya: 120 \$

ISSN 1300-8358
Birikim - İstanbul: Birikim Yayıncılık Ltd. 1989

Birikim dergisinde ve derginin internet sitesinde yayımlanmasını istediğiniz yazıları ve çizimleri yazi-birikim@iletisim.com.tr adresine gönderebilirsiniz. Gönderilen yazılar en kısa sürede değerlendirilip yazarlara bilgi verilecektir.

Egemenin gör dediği:

Militarizmin söylemsel inşası üzerine bir deneme

İSMET PARLAK - ERDEM KAFTAN

En genel tanımıyla militarizm, ordu ve askerliğe ilişkin değerlerin, normların ve zihniyetin yüceltilmesi ve toplumsal/politik yaşamın her alanına egemen olmasıdır (Altınay, 2005: 352; Altınay, 2009: 144; Belge, 2012: 258). Bir ordunun varoluş sebebi olarak ortaya çıkan savaş durumunun ve bunun sonucunda oluşan askeri yönetim stratejilerinin ekonomik, siyasal ve sosyal tüm toplumsal ilişkilere sirayet etmesiyle oluşan militarist ideoloji, Aydınlanma'nın ışığında parıldayan modern çağın bir bakıma karanlık yüzüdür. Bir yüzyüyle kente girenleri, diğer yüzüyle kentten ayrılanları selamlayarak kentin güvenliğini sağlayan iki yüzlü Roma tanrısı *Janus* gibi, modern dünya da, güvenliğini iki farklı şekilde sağlamıştır. Toplumsal yaşamda ortaya çıkan çatışmaların ve antagonizmaların çözümünde birinci yol demokrasinin ve liberal değerlerin üzerine inşa edilen ikna ve karşılıklı uzlaşmaya dayalıyken; diğeri ikna yerine imhayı, müzakereden ziyade muharebeyi tercih eden şiddet/zor yoludur. Modernitenin ilk militarist dalgası ise milliyetçilik ile taçlandırılmış olan ulus-devletlerin kuruluş anına denk düşer. *Ancien Regime*'in tabakalara ayrılmış toplumsal yapısını *militer yurttaş* ekseninde bütünleştiren milliyetçi-militarist ideoloji, aslında kendi içinde modern bir hiyerarşi inşasına neden olmuştur. Böylece erken modern toplum 'savaşçılık,

silah, güç, nizam, otorite ve disiplin' üzerine kurulu eril bir yapı olarak belirir. Üstelik savaşlar da bu erken modern militarist yapı ile birlikte, *politikanın başka araçlarla devamı* (Clausewitz, 1984: 35) olacak biçimde dönüşmeye başlamıştır.

Uzun süren savaşlar ve sınıflar arası mücadeleler neticesinde militarist-milliyetçilik az da olsa törpülenerek demokrasi ve liberal değerlere dayalı hukuk devletine evrilmiştir. Fakat 20. yüzyılda Carl Schmitt'in siyaset felsefesine kazandırdığı *dost-düşman* dikotomisi ile militarizm yeni bir ivme kazanmış ve uluslararası politik alandan ulusal alana eklenmiştir. İç ve dış savaşı birbirinden ayıran Schmitt'e (2006: 65) göre iç savaş, "siyasal birliğin kaderini tayin edecektir". Üstelik kamusal düzlemde kişisel ve bize özgü bir figür olarak düşman, ortadan kaldırılması gereken bir unsur değil, aksine bir politik birliğin kendisini anlama ve tanımlama imkânıdır (Kardeş, 2015: 100). Devlet olmanın gereğini *jus belliye* sahip olmak olarak belirleyen Schmitt için iç savaş, düşmanı yok etmek üzerine değil dostu belirlemek için ortaya çıkan (ve egemenin karar verdiği) *olağanüstü bir haldir*.

İlk aşamasında politikanın bir aracı olan militarizm, ikinci aşamasında bizatihi politikayı bir araç haline getiren zihinsel bir patolojiye dönüşür. Artık egemenin varlığı olağanüstü halin kalcılığı

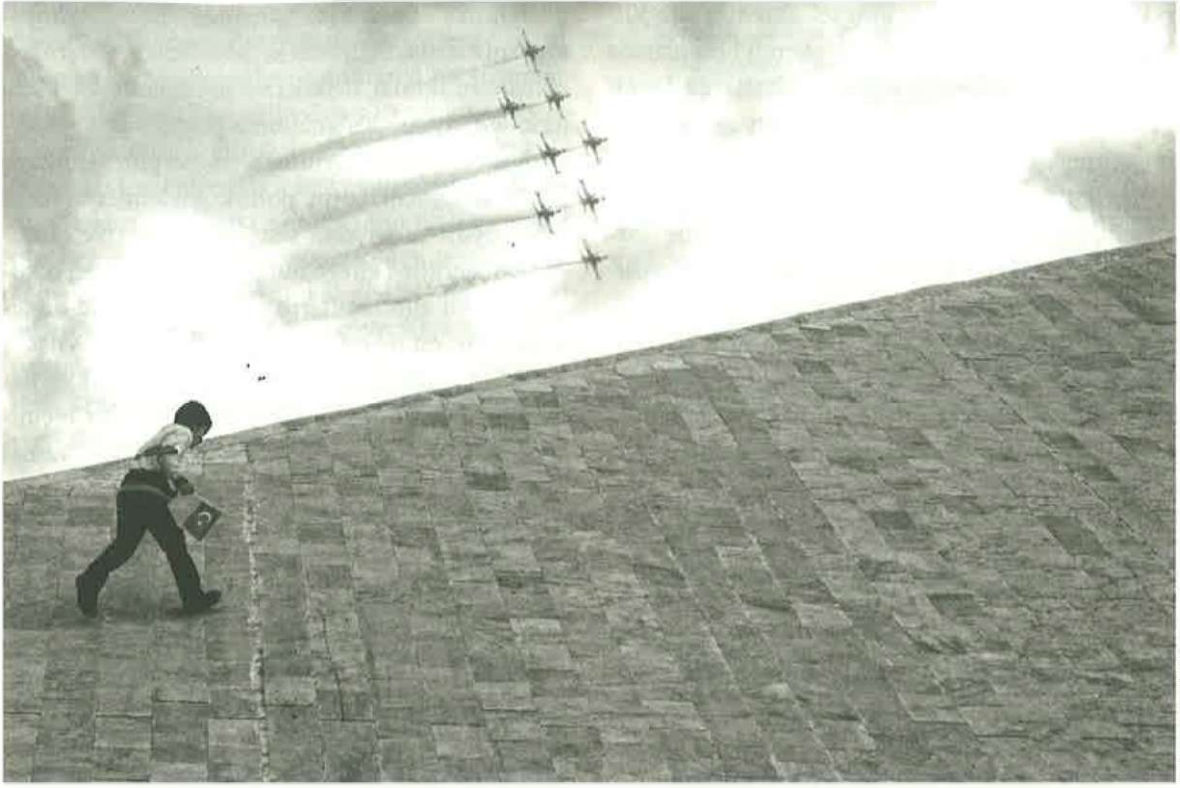
üzerine inşa edilmeye başlanmıştır. Schmitt'in ortaya koyduğu *dost-düşman* dikotomisi ve bunun beslediği militarist zihniyet, Soğuk Savaş yıllarında yeni *devlet aklının*¹ en önemli güvenlik ve yönetim stratejisine dönüşmüştür. Zira ikiye bölünmüş olan dünya devletleri kendi mevzilerini sıkılaştırmak için *komple teorileri* ile politik iktidarlarını sürdürmeye çalışmış ve dış düşmanların iç bağlantıları üzerinden, Schmitt'in keskin kılıcını kullanarak, toplumu kendi egemenlik alanlarına çekmeye zorlamışlardır. Özellikle '70'li yıllardan sonra Soğuk Savaş'ın galibi olarak ortaya çıkan neo-liberal kapitalist sistem, *devlet aklını* kendi tekeline alarak politikayı ekonomik hegemonyanın boyunduruğu altına sokmayı başarmış, bu sayede dostu ve düşmanı *terör* tehdidi üzerinden muğlaklaştırmıştır. Terörün içerdiği tehdidin amorf halde bırakılması, bir yandan toplum katında güvensizlik hissinin giderek yaygınlık kazanmasına; diğer yandan sonsuzlaştırılan güvenlik tedbirlerinin gündelik yaşamı bütünüyle kuşatmasına sebebiyet vermiştir. Tehdidin ne olduğunun ve neyi amaçladığının müphemliği ise, tehdide maruz kaldığını düşünen öznedede, tehdit üreten düşmanı durdurmanın imkânsızlığı kanaatini pekiştirmiştir (Balta Paker, 2009: 207). Bu anlayış çerçevesinde değişime uğrayan politika "*savaşın başka araçlarla sürdürülmesi şekline bürünmüş*" (Foucault, 2003: 31), milliyetçi ideolojiden beslenen militarizmse, *devlet aklının* yönlendirdiği bir güvenlik ve yönetim stratejisinin sacayağı olmuştur. *Güvenlik* sözcüğü siyasi söyleme öylesine yerleşmiştir ki, yanılmaktan çekinmeyen yönüyle, "*güvenlik hikmetleri*" adeta "*hikmet-i hükümet*"in yerini almıştır (Agamben, 2015).

Küresel ekonomide gerçekleşen kapitalizme içkin sorunların yarattığı türlü *krizlerin* yönetiminin, sadece ekonomik bir terminoloji ve *aparatus* ile gerçekleşmesinin meşrulaştırılması, üste-

1. "Hikmet-i hükümet" yerine "devlet aklı" ifadesinin daha uygun olduğunu savunan Mithat Sancar (2014: 48) devlet aklını şu şekilde izah eder: "...bir devletin bekası için, alınacak tedbirlerin muhataplar nezdinde nasıl değerlendirildiğine bakılmaksızın, yani herhangi bir moral ya da hukuksal kaygıyla sınırlı olmaksızın gerekli her şeyin yapılmasını öngörür... Şayet 'başarı' elde edilirse, bu başarıyı yaratan bütün icraatlar, başarının bizzat kendisine dayanılarak ex post facto meşrulaştırılırlar".

lik bunun *olağanüstü/istisnai* bir hal olduğunun ilanı, daima bir kişi, grup ya da sınıf olarak egemene ihtiyacı azamileştirmiştir. Bu tekil ya da çoğul *egemen*, varoluşunu demokratik bir eliminasyona borçlu olsa da, kriz anlarının yönetimini siyaset dışı bir süreçle ele alarak, var olan hukukun/yasanın askıya alınmasını sağlayabilmektedir. Bu yolla *egemen*, *bir süreliğine* yasanın/hukukun yerine geçerek devlet ve milletin *güvenliği* adına herhangi bir krizi *olağanüstü hal* ekseninde çözmeye talip olmaktadır. O halde "*politika savaşın başka araçlarla sürdürülmesidir*" iddiasıyla Clausewitz'i baş aşağı eden Foucault'daki politikanın belirleyiciliği, *teröre karşı sürekli savaş* doktriniyle tamamen ortadan kaldırılmıştır. Bu yeni politika ya da *post-politikada* hareketli gösteren olarak ortaya çıkan *güvenlik* konseptini besleyen zihniyet de militarizmdir. Herhangi bir sorunun güvenlik sorunu olarak tanımlanması, demokratik/siyasal mücadeleyi sınırlandıran otoriter yapıların meşruiyet temelini üretirken, otoriterleşme sürecinin de bir tür *mecburiyet* olarak kanıksanmasını beraberinde getirebilmektedir. Nihayetinde güvenlikçi politikaların bünyesinden zuhur eden militarist zihniyet, olası savaş/çatışma ihtimallerini barışçıl çözümlerin yerine ikame edecek, dış ve iç düşman tehdidi altında yaşandığına dair kavrayış ise özgürlük ve temel hakların kısıtlanmasına, çoğulcu yapıların monist yapılara doğru evrilmesine cevaz verecektir. Daha da önemlisi düşman ve onun tehditlerinin üreteceği korku hali, "otoriter devlet ve militer-güvenlik aygıtlarının ortaklığı"na adeta olağanlaştıracaktır. Çünkü "korkan özne mutlak kesinlik... mutlak güvenlik... mutlak emniyet... sorunsuz bir hayat yaşamak" ister (Taşka- le, 2015: 127).

Militarist zihniyetin asıl hedefi, dışardaki düşmanla mücadele etmekten çok "içeride itaatkâr bir nüfusu disiplin altında yaşatmak" olduğuna göre "olmayan tehditler" yaratmak (Belge, 2012: 151) zaruridir. Bunun için "soyut bir tehlikenin varlığının kabulü" yeterli olup, söz konusu tehlike ise egemenin *ve/ya zor* aygıtlarının takdirine göre "keyfice" belirlenir. Siyasal sistemin özüne yerleştirilen ve daima içeride aranan "*düşman*", "ona karşı mücadelede her aracın mübah olduğu

HÜSEYİN TÜRK

psikolojisini siyasal alana” taşıyacaktır (Sancar, 2014: 60). Bu çerçevede denilebilir ki, yüzyıl öncesinde *militer yurttaş* olarak yalnızca cephede savaşan bireyler, terör ile muğlaklaşan *savaş hali* sonucunda artık okulda, meydana, havaalanında, sokakta yani kamusal ve özel alanın her anında bir askerî hedef/kaynak haline gelen yurttaşlara dönüşmüşlerdir. Bu post-militer yurttaşlar, asker olarak savaşmak zorunda olmasalar da bir askerî hedef olarak tetikte olmak ve *egemenin* dikte ettiği güvenlik paketlerini sorgusuz sualsiz kabul etmek durumundadırlar. Anlaşılacağı üzere militarist zihniyetin hegemonyasında şekillenen toplumsal ve politik yapılarda bireyin de bireyselliğinin de yeri yoktur. Çünkü *güvenlik devletinde* Hobbes’un korkuya son veren şeması tersyüz olmuştur: Devlet kalıcı bir biçimde korku üzerine kurulur ve ne pahasına olursa olsun onu ayakta tutmalıdır; zira esas işlevini ve meşruiyetini buradan alır (Agamben, 2015).

Korku ile beslenen otoriter devletin yeni bin yılın şafağında hızla yükselişe geçtiği herkesin malumudur. Çünkü neo-liberal çağın yeni dev-

leti, ‘küçülen refah’a karşı ‘artan güvenlik’ anlayışı saikiyle refah devletinden vazgeçerek daha hesaplı olduğunu düşündüğü otoriter-militarist devlet anlayışına geçmiştir. Bu bağlamda militarizmi, “neo-liberalizmin çerçevesini çizdiği, ‘korku kültürü’nden beslenen bir ‘güvenlik ideolojisi’” (Öztaş, 2014: 36) olarak; militarist post-politikayı da “olağanüstü halin süreklileşip devlet iktidarının depolitize yönetim uzmanlığına dayandığı bir anti-politika” (Taşkale, 2015: 59) olarak değerlendirmek mümkündür. Böylelikle *özgürlük-güvenlik* ekseninde demokratik değerler ile bir dengede duran hukuk devleti, güvenliğin ağır bastığı otoriter-militarist bir devlete dönüşmüştür.² Demokrasi ve hukukun üstünlüğü ile içkin bir iktidar yapısında belirli bir anayasa ile sınırlandırılmış olan *modern egemen*, güvenlik efsunu ile yarattığı *olağanüstü/istisnai* hal aracılığıyla kendini yeniden *aşkın* kılabilmiştir. Neo-libe-

² Ancak Neocleous, liberalizmin “başlangıcından itibaren özgürlükten çok güvenliğe öncelik veren bir siyasal ideoloji olduğunu ileri sürerek ortaya çıkan bu güvenlik devletinin kapitalist devletin sınıfsal içeriğine özgü oluştuğunu” (Bedirhanoglu ve Hülago, 2016: 23) düşünür.

ral kapitalist egemenler küresel sistemin sürekliliği adına bu egemenlik çarkını kendi hesaplarına işletirken, ulusal ve bölgesel devletler de kendi güvenlik alanlarını yaratarak siyaseti işlevsiz hale getirmektedirler.

Devleti yeniden ve yeniden keşfeden Türkiye siyasetinin *egemen* figürleri de her dönemde kordandan beslenmeyi kendilerine şiar edinmişlerdir. Erken Cumhuriyet'ten günümüze kadar toplumun farklı kesimlerinden yükselen muhalif sesler, *egemen* dilin 'militarist söylemi altında terörize edilerek siyaset dışına atılmıştır. Böylelikle *egemenler*, kendi iktidarlarının bekası adına toplumun demokrasi kanallarını tekinsizleştirerek dikenli tellerle çevirmişler ve güvenlik konsepti içine hapsedmişlerdir. Silahların gölgesinde koruma altına alınan demokrasi, ülkemizde yalnızca seçimden seçime hatırlanan bir eliminasyon aracına dönüşmüştür: Egemenin şahsında vücut bulan *biz* ile toplumun kimyasını bozan *ötekinin* tescili. Özellikle 7 Haziran ve 1 Kasım seçimleri, *egemen* aracılığıyla dillendirilen militarist söylemin demokratik süreçleri nasıl etkilediğinin en önemli göstergeleridir. Bu yazıda, korku ile beslenen bir seçim sandığının nasıl pandoranın kutusuna döndüğünün izi, *egemen* aktörlerin kullandığı militarist söylem üzerinden araştırılmaya çalışılmıştır.

SÖYLEMDEN ZİHNİYETE MİLİTARİZM

Militarist ideolojik söylemin, gündelik yaşamdaki ilişkilere sirayet etmesi için "hâkim söyleme" dönüşmesi ya da militarizmin "devletin problemleri ele alma biçimi olarak normalleş[tir]mesi" yahut "kültürel olarak kodlanma"sı (Balcı, 2011: 42-43) gerekmektedir. Eğitim sürecinde okutulan ders kitaplarının içerikleri, medyanın haber dili, politik aktörlerin söylemleri militarizmin kültürel olarak kodlanmasında önemli araçlardandır. Fakat özellikle *egemen* aktörlerin söylemsel tercihleri asıl nirengi noktasıdır. Zira *egemen* aktörlerin üreteceği ve etkili biçimde kontrol altında tutacağı söylemler, hem insanların zihinlerini doğrudan etkileyebilme, hem de ikna ve manipülasyon dolayısıyla eylemleri kontrol edebilme olanağı sunar (van Dijk, 1995: 21-22; 2001b: 355). Söyle-

mi kontrol etmek aynı zamanda "politik dünyanın sınırlarını belirlemek, politikaları meşrulaştırmak ve iktidar ilişkilerini koruyabilmek" (Fairclough, 1996: 90) anlamına geldiğinden, sıklıkla dilsel/metaforik oyunlara başvurulur. Herhangi bir tartışmalı konu politik söylemlerin türlü dilsel oyun ve kavram seti dolayımıyla ve olumsuz bir içerikle belleğe bir kez yerleştiğinde, o konuda farklı alternatiflerin üretilebilmesi ya da içselleştirilmesi de o ölçüde güç olacaktır (Wilson, 2003: 145). Çünkü söylem, basitçe bir dil ve ifade biçimi değil, toplumsal olanın belli bir biçimde yorumlanmasıdır; gerçekliğin aynadaki yansıması değil, gerçekliğin ideolojik temelde yeniden kurulmasıdır (Fairclough ve Wodak, 1997). Egemen söylem bu yolla, toplumsal ve politik açıdan var olan eşitsiz ilişkilerin yeniden üretimine katkıda bulunur (Fairclough ve Wodak, 1997: 258).

Erdoğan'ın bilhassa Dağlıca Karakolu'nda yaşanan çatışmaların ardından yaptığı açıklamaların gazete ve televizyon ekranlarına taşınmasıyla birlikte, 2008'den itibaren *çözüm süreci* üzerinden anlamlandırılmış Kürt sorununun, '90'lı yıllarda olduğu gibi militarist bir çerçeveyeyle yeniden ve basitçe terör bağlamı olarak yorumlanır oluşu, *egemen* söylemin gerçeği inşa edişine tipik bir örnektir. Çünkü "militarizmin ilmini yapmış olan Türkiye gibi bir ülkede" (Belge, 2012: 169) militarist zihniyeti *egemen* hale getiren aktörlerin başında "siyasal iktidarlar" ile "milliyetçi/ulusalçı çevrelerin militarist çözümlere verdiği destek" (Öztaş, 2014: 213) gelir. 1920'lerden, 2000'lere kadar ülke içinde yaşanan her türden kriz, genellikle askerî bürokrasinin hegemonyasında militarist bir *aparatus* aracılığıyla çözüme kavuşturulmuştur. Bu süreçte muhalif olarak ortaya çıkan her siyasi söylem, askerî bir strateji ile kompto teorilerine kurban edilmiş ve en sert *darbelerle* de imha edilmiştir. Sıradan yurttaşın, varlığından bile habersiz olduğu askerî protokollerde ya da Milli Güvenlik Kurulu'nun (MGK) dikte ettirdiği *kırmızı kitapta* belirtilen *iç tehdit*(ler) üzerinden *dost-düşman* ayrımının yapıldığı militarist zihniyetle Türkiye toplumu mühendislikçi bir kavrayışla tasarımılanmıştır. '70'lerin sonunda dünyadaki gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan

sınıfsal muhalefet de, neo-liberal ekonomik aklın önderliğinde hortlatılan *dışardaki düşman* retoriği ile siyaset dışına itilerek militarist bir yöntemle yok edilmiştir. Dışardaki düşman ile kurulan rabıta üzerinden üretilen 'iç düşman' damgası hangi yurttaşa vurulmuşsa adeta "yurttaşlık statüsünden" çıkarılmış, hatta onunla ilgili olabilecek bütün bireyler "her türlü güvenceden yoksunlaştırılmak" suretiyle, "adeta kanı helal" hale getirilmiştir. Kısacası yurttaş "bir güvenlik riski"ne dönüşmüş ve yurttaşın "devlete karşı önceliği" ilkesi tersyüz olarak devlet karşısında talileşmiştir (Sancar, 2014: 60). Gerek PKK gerekse şeriat tehdidi temelinde üretilen teyakkuz hali '90'lı yılların toplumsal belleğinde önemli bir iz bırakan "bölünme ya da rejim değiştirme" ihtimallerini her daim canlı tutarken, bu tür argümanlar sivil/siyasal süreçlerin itibarsızlaştırılarak "güce ve zora dayalı" çözüm alternatiflerini hâkim ve meşru kılmıştır (Öztaş, 2014: 207).

Fakat 2000'lerin başında yaşanan ekonomik ve siyasal kriz karşısında toplumun farklı kesimlerinden ve uluslararası aktörlerden aldığı destekle merkez sağı bütünleştirerek siyaset sahnesine çıkan AKP, sivil bir siyaset anlayışını militarist zihniyetin beslediği askerî vesayet yerine ikame etmiştir. MGK'daki sivil siyaset yönündeki değişimin yanı sıra, askerî güce toplumsal olaylara müdahale yetkisi veren EMASYA protokolünün kaldırılmasıyla, 1920'lerden beri ülke siyasetinde etkin olan ordunun kışlaya dönmesi sağlanmıştır. Başta Kürt sorunu olmak üzere, toplumun diğer dezavantajlı gruplarının yaşadığı sorunlara, bürokrasinin kodlarına işlemiş olan militarist bir söylem ile değil, demokrasi ve evrensel hukuk değerlerinin ön plana çıktığı sivil bir siyaset dili ile yaklaşan AKP hükümetleri, toplum genelinde büyük bir destek de görmüştür. Böylece *egemen siyasi dil* özellikle Kürt sorununda yıllarca hâkim olan militarist söylemi terk ederek sivil ve müzakereci bir söyleme yönelmiştir:

Terörün sadece bir güvenlik meselesi olmadığı, dolayısıyla da sadece güvenlik önlemleriyle önünün alınamayacağı gerçeği bugün artık toplumun bütün kesimlerinin birleştiği bir ortak kanaat haline gelmiştir. Bu sebeple ülke olarak, toplum olarak bizim terörle mücadelede ilk yenmemiz gere-

ken düşman öfkemizdir, öfkemiz olmalıdır. Terör örgütü ...suçlu gözüyle bakıyoruz. Neden? Demokrasinin gereği bu. Hukukun üstünlüğü bunu gerektiriyor... (Erdoğan, 14.10.2008, AKP Grup Toplantısı).³

Kürt sorununun anti-militarist bir kavrayışla ve sivil/müzakereci dil üzerinden değerlendirilmesi 2013 yılı dâhil olmak üzere devam edegelmiştir:

İç barışın, kardeşliğin, demokratik hakların, hukukun zedelendiği bir ortam, sadece terörün işine yarar. Dolayısıyla yapmamız gereken şey, terör karşısında akhşelimle hareket etmek, kardeşliğimizi en üst seviyelerde vurgulayan bir dil ile meselelerimizi konuşmaktır. Açık söylüyorum, Hukuktan vazgeçmeyeceğiz. Demokrasiden bir tek geri atmayacağız... Demokrasinin çitasını düşürelim de terörle mücadele edelim diye bir anlayışın ima edilmesi bile asla kabul edilemez (Erdoğan, 14.10.2008, AKP Grup Toplantısı).

Bedeli her ne olursa olsun biz bu meseleyi çözeceğiz. Demokrasiyle çözeceğiz, kardeşlik hukuku içinde çözeceğiz, bölge halkıyla dayanışma içinde terörle mücadele ederek çözeceğiz. Bütün tahrikleri aşacağız (Erdoğan, 3.1.2012, AKP Grup Toplantısı).

Benim oy oranım yükselsin de kaç tane genç şehit olursa olsun diyenlere daha ne kadar tepkisiz kalınabilir? 10 yıldır gençlerin kanıyla beslenen bu kan tutkunlarına rağmen biz bu meseleyi çözmek zorundayız (Erdoğan, 2.4.2013, AKP Grup Toplantısı).

GEZİ'DEN HAZİRAN SEÇİMLERİ'NE MİLİTARİST DİLİN YENİDEN YÜKSELİŞİ

Olumlu yönde yaşanan bu gelişmelere rağmen, sivil siyaset dilinin egemen olduğu *çözüm süreçlerine* AKP dışındaki kesimlerin katılımının sınırlı tutulması ve sürecin sürekli olarak uzatılması, toplumsal bir muhalefetin de birikmesine sebebiyet vermiştir. Özellikle demokrasi anlayışını sağ popülist *milli irade* söylemine sabitleyen AKP için hükümete yönelik en ufak muhalefetin ve itirazın *demokrasi düşmanı* olarak damgalanması, demokratik muhalefet yolunu bütünüyle tıkamıştır. Tür-

3 Metinde AKP grup toplantılarından yapılan alıntılara <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/kategori/grup-toplantisi/481> linkinden, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yaptığı konuşmalardan yapılan alıntılara ise <http://www.tccb.gov.tr/recep-tayyip Erdogan/konusmalar/> linkinden ulaşılmıştır.

kiye siyaseti üzerindeki askerî vesayetın ağırlığı- nı kaldırmasına rağmen, *milli irade* söylemi ile siyaseti sadece parti *programına* hapseden AKP zihniyeti, aslında siyaseti keskin bir *biz* (milli irade) ve *onlar* (demokrasi düşmanı) dikotomisine mahkûm etmiştir. Bu yapı militarist zihniyetteki *dost-düşman* kategorisinin sivil versiyonundan başka bir şey değildir. Çünkü AKP Açıkkel'in de (2013: 18) ifade ettiği gibi, "parlamentar hegemonya siyasetinin yerine, Schmittçi bir başkanlık siyasetini ikame etme adına artık 'tutarlılık, diyalog, ikna ve rıza' ilkesine göre değil, 'güç gösterisi, tehdit, pazarlık ve öngörülemezlik ilkesine göre" hareket etmeye başlamıştır. Biz olarak kategorilendirilen kitle, eğitimde ve kültürde yapılan *muhafazakâr* reformların yanı sıra, yönetim sisteminde gerçekleştirilecek yapısal değişiklik ile yaratılacak olan *yeni Türkiye*'nin bir parçasıyken; *onlar* olarak dışlananlar ise *yeni Türkiye*'nin önünü kesmek isteyen dış güçlerin maşası ya da kuklası (*eski Türkiye*) olarak damgalanmıştır. Ötekileştirilip siyasetin dışına itilen farklı gruplar arasında zamanla AKP politikalarına karşı biriken tepki ciddi bir direnişe dönüşmüştür. Türkiye siyasi tarihine Gezi Olayları olarak geçen bu ilk sivil ayaklanma, aslında AKP'nin demokratik söyleminde gizli olan otoriter devletçi zihniyete karşı sergilenen bir tepkidir. Bu gizlenmiş otoriterliğin varlığı, AKP'nin toplumsal gösterilere karşı verdiği paramiliter polis şiddeti ile daha da belirgin bir hal kazanmıştır. Bu süreçte AKP hükümeti ve taraftarı olan medya, Gezi'nin hükümet politikalarına karşı biriken tepkiden ziyade *büyük ve yeni Türkiye* düşmanlarının hazırladığı dış komplonun bir parçası olduğu iddiasıyla terk ettiği izlenimi verdiği militarist güvenlikçi devlet/söylem moduna yeniden dönüş yapmıştır.

Taksim Gezi Parkı'ndaki eylemler... Türkiye'ye, Türkiye ekonomisine, Türkiye'nin uluslararası gücüne ve demokrasimize yönelik eylemler burada fiili ateşlenen eylemlerden dolayı bu boyuta ulaşmıştır... bu eylemler çok açık bazı sermaye grupları, faiz lobileri, bazı medya grupları tarafından... kullanılmıştır... Taksim Gezi Parkı kılıfıyla Türkiye'de büyük bir oyun oynamak isteniyor... Ambalajın üzerine ağaç koyarak, çevre hassasiyeti koyarak birileri büyüyen, güçlenen Türkiye'yi

yavaşlatmak istiyor... artık bu iş sona ermiştir... bunlara tahammül yoktur" (Erdogan, 12.6.2013, AKP Grup Toplantısı).

Biz geçen yıl Gezi olaylarıyla bir darbe senaryosu devreye alındığında merhum Menderes gibi üzerimize gelen bu tehdide sessiz kalmadık, Mısır'da yaşananların Türkiye'de yaşanmasına izin vermedik, Ukrayna'da yaşananların Türkiye'de yaşanmasına izin vermedik, hukuk ve demokrasiden taviz vermeden, ama sokakları vandallara, milli iradeyi de CHP'ye teslim etmeden bu ihtilal aşıklarının geldikleri gibi gitmelerini sağladık... Bakınız Türkiye, bir yıl önce Mayıs ayında tarihinin en büyük ekonomik başarılarını konuşuyordu. Ardından Gezi eylemleri başlatılarak bu başarılar engellenmek istendi. Ardından 17-25 Aralık darbe girişimiyle Türkiye'ye, ekonomiye ve çözüm sürecine ağır bir darbe indirmek istediler (Erdogan, 3.6.2014, AKP Grup Toplantısı).

Gezi olaylarında polisin gösterdiği aşırı şiddet, egemen dil tarafından desteklenmiş ve hatta göstericilere karşı sergilenen sivil şiddet bile egemen iktidar tarafından mäsamaha görmüştür.⁴ Öncesinde siyaseti parti programına hapseden AKP, Gezi'den sonra neo-liberal güvenlik devletinin araçları dolayısıyla siyaseti ve yasayı askıya almış; *olağanüstü hal* pratigini uygulamaya başlamıştır. Askerî vesayetın sonlandırılması adına bir bir ortadan kaldırılan otoriter ve güvenlikçi yasalar, Gezi ile birlikte fiili olarak yeniden pratige konulmuştur. AKP açısından ikinci bir kırılma anı ve güvenlik siyasetinde dönüm noktası niteliğinde olay, henüz Gezi'nin etkisi tam olarak giderilmemişken, "AKP liderliğindeki iktidar blokunun en güçlü ögesi olan Gülen Cemaati'nin güvenlik ve yargı bürokrasisi içinde elde ettiği gücü AKP'yi iktidardan düşürmek için kullanmaya kalkışması" (Kaygusuz, 2016: 109) sonucu yaşanan 17-25 Aralık yolsuzluk soruşturmalarıdır. Gezi'de terör

4) Sincan'da yaptığı "Milli İrade'ye Saygı" mitinginde Erdoğan: "Taksim Meydanı boşaldı, boşaldı; yoksa güvenlik güçlerimiz boşaltmasını bilir". http://web.archive.org/web/20131007030928/http://www.radikal.com.tr:80/turkiye/erdogan_guvenlik_guclerimiz_parki_bosaltmasini_bilir-1137753 (E.T. 10.10.2016). Erdoğan üç girişimlerine kanlı esnaf ile ilgili olarak da şu ifadeleri kullanmıştır: "Esnaf gerektiğinde askerdir, alperendir, kahramandır, polistir, hâkimdir". <http://www.bugun.net/haber-detay/erdogan-in-esnaf-destan-yazdi-demedigi-kakli-71752.html> (E.T. 10.10.2016).

retoriği ile muğlaklaştırılan düşmanın aksine 17-25 Aralık *darbesinde* düşman, devlet içinde *paralel* olarak kümelenmiş somut bir varlığa dönüşmüştür. 'Şah damarı kadar yakın' olan bu düşmanın tehdidi ile AKP iktidarı *olağanüstü hali* kalıcılaştırma yolunu seçmiştir. Gezi olaylarında daha çok AKP hükümeti ve politikalarına yönelik olan muhalefetin/tehdidin, Paralel Devlet Yapılanması (PDY) ile doğrudan Erdoğan'a yönelmesi üzerine egemen iktidar bloku Erdoğan'ın şahsında inşa edilen bir kamplaşma içine girmiştir. Böylelikle AKP'ye yönelik her türlü muhalefetin hedefinin *milli iradeden milletin adamına* yöneldiği iddiasıyla, *yeni Türkiye*, Erdoğan'ın önderliğinde tahkim edilmeye başlamıştır. Şeflik, komutanlık, reislik ve *milletin adamı* söylemleri ile AKP'nin *milli irade* tandanslı demokratik siyaset söylemi de militarist ve otoriter bir zihniyete teslim olma sürecine girmiştir. Özellikle iktidar milletvekilleri aracılığıyla Erdoğan, halk tarafından seçilmiş sivil bir önderden Tanrı tarafından seçilmiş kutsal bir öndere dönüştürülmeye çalışılmıştır.⁵ Ancak tüm bunlara rağmen Erdoğan kendi şahsında "İşte Ordu İşte Komutan" tezahüratları ile inşa edilmeye çalışılan *askeri önder* kimliğini 15 Temmuz Darbe Kalkışması'na kadar hep susturmuş ve bu söylemin doğru olmadığını belirtmiştir:

"Değerli arkadaşlarım, bu tür sloganlar yanlış anlaşılmalara vesile olabilir. Bizim çok güçlü bir ordumuz var. Türk silahlı kuvvetlerimiz var".⁶

5: AKP Bursa Milletvekili Hüseyin Şahin (Haziran 2011): "Sayın Başbakanımıza dokunmak bile inanım bence ibadettir". AKP'nin 16 Haziran 2013'te İstanbul Kazlıçeşme'de yapacağı mitinge katılmak için AKP Gençlik Kolları Başkanı İsmail Karaosmanoğlu şöyle bir çağrıda bulunur: "İmkânı olan kardeşlerimiz için yarın Kızılçeşme'de olmak farz-ı ayın hükümündedir, farz-ı kifâye değildir". Egemen Bağış (Şubat 2013) "Rize, İstanbul ve Siirt de mübarektir. Çünkü bu üç şehir, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük liderinin doğmasına vesile olmuştur. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan". <https://mukremins.wordpress.com/2013/06/27/ilahlastirilan-erdogan-putculuga-yonelen-akp-ileri-26-haziran-2013/>. (E.T. 3.10.2016); Düzce milletvekili Fevâl Arslan 30 Mart yerel seçimleri öncesinde: "(Erdoğan) Allah'ın bütün vasıllarını üzerinde toplayan bir lider". <http://www.radikal.com.tr/politika/ak-partili-vekil-erdogan-allahin-butun-vasiflarini-toplamis-bir-lider-1171286/> (E.T. 3.10.2016).

6: <http://www.yeniakit.com.tr/haber/cumhurbaskani-erdogan-iste-ordu-iste-komutan-slogani-sourasi-uyardi-139306.html>

PDY ve FETÖ⁷ adı verilen örgüt, MGK'da terör örgütü olarak kabul edilmesiyle bir *boş gösterene* dönüşmüş ve her türlü muhalefet daha önceki Ergenekon davaları örneğinde olduğu gibi bu yapıya dâhil edilerek militarist stratejide yeni bir aşamaya geçilmiştir. Artık devlet "toplumun idaresi için elzem" (Taşkale, 2015: 170) olan sürekli bir tehdit algısı ile *savaş halindedir* ve devletin bekası da Erdoğan'ın bekasına bağlıdır. Özellikle 2014 yerel seçimlerinin yürütülüş ve propaganda süreci bu ölüm-kalım siyasetinin bir örneği olarak tarihe geçmiştir.⁸ *Büyük Türkiye*'yi hedef alan teröre karşı *sürekli savaş* retoriğiyle birlikte, militarist-güvenlikçi devlet istisna olmaktan çıkarak daimi bir yapıya bürünmeye başlamıştır. "Ancak bu dönemin farklılığı şudur: Egemen, neyin istisna ve olağanüstü durum olduğuna karar vererek, iktidarın denetlenmesini yasal ve fiilen olanaksız hale getiren bir düzeni, olağanüstü hal ilan etmeden kurabilmiştir" (Kaygusuz, 2016: 112). Bilhassa Gezi olaylarından itibaren söylemleri ile egemen bir dil inşa etmeye başlayan Erdoğan, PDY ile mücadeledeki başrolü sayesinde bu dili otoriter-militarist bir lehçeye dönüştürmüştür.

Tüm bunlara rağmen Türkiye'de militarist geçişin en büyük cephelerinden biri olan Kürt sorununun, 2009 yılında başlatılan demokratik/sivil süreç ile toplumsal bir münazara çerçevesinde çözülmesinin deneyimlenişi, AKP Türkiye'sini tam olarak militarizme teslim olmaktan alıkoymuştur. Fakat Kürt sorunu, bu süreçte bile *sadece* ve *basitçe* bir terör sorunu olarak, Kürtlerin teröre meyletmeleri de 'dış güçlerin bir oyunu' olarak değerlendirilmiş, sorunun Kürt ve Türk etnisitesinin dindar bir yurttaşlık ekseninde kaynaşmasıyla çözüleceği inancı hâkim kılınmıştır. Özellikle

7 MEB'in 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı İlköğretim Haftası için tüm okullara dağıtılmak üzere hazırladığı kitapçıkta (15 Temmuz Demokrasi ve Şehitlerimiz Anısına) FETÖ kısaltması, halkın din duygularını sapkın görüşleriyle istismar eden Fettullahçı terör örgütünü ifade edecek biçimde kullanılır. Sınav sorularını çalarak devlet kurumlarına haksız şekilde yerleşmesi; eğitim, adalet ve güvenlik alanları başta olmak üzere, kamu imkânlarını kendi çıkar ve amaçları için kullanması nedeniyle: "Paralel Devlet Yapılanması (PDY)" olarak da tanımlanmaktadır.

8 Bu konuda bkz. İsmet Parlak, "Yerel Seçimler Ulusal Düşmanlar", A.Ü. SBF Dergisi, Cilt: 70, No: 3, Eylül 2015, s. 507-540.

le tarih bu açıdan siyasi bir apparatus haline getirilmiş ve İslâm ile hemhal olmuş Türk etnisitenin Anadolu temelli kavranışı bir nirengi noktası olarak ele alınmıştır:

Eşitliğimiz, kardeşliğimiz, sadece vatandaşlık hukukunun bir sonucu değildir; aynı zamanda ortak bir tarihin, ortak bir medeniyetin doğal ürünüdür. Bizi biz yapan, bu topraklar üzerindeki insanları millet haline getiren, bu tarih birliğidir. Büyük Selçuklu'da bir ve beraberiz, Osmanlı'da bir ve beraberiz, Türkiye Cumhuriyeti'nde bir ve beraberiz. Allah'ın izniyle sonsuza kadar da bir ve beraber olacağız (Erdogan, 14.10.2008, AKP Grup Toplantısı).

Etnik kökenleri ne olursa olsun, mezhepleri ne olursa olsun, bölgeleri, illeri, köyleri ne olursa olsun yan yana şehit düşerken hepsi aynı şeyi söylediler. Hepsi *La İhale İllallah* deyip gözlerini yumdu. Kudüslü, Saraybosnalı, Üsküplü, Edirneli, İstanbullu, Vanlı, Muşlu, Erzurumlu, Şırnaklı orada koyun koyuna yatıyor (Erdogan, 3.1.2012, AKP Grup Toplantısı).

Geçmişten gelerek 2023'ü hedef alan bu yeni ve muhafazakâr Türkiye inşasında özellikle Kürt sorununun en önemli paydaşlarından olan BDP/HDP'nin talepleri ve söylemleri ise milliyetçi-militarist zihniyet doğrultusunda, dışardaki düşmanla işbirliği yaptığı gerekçesiyle doğrudan hainleştirilmiş ve düşmanlaştırılmıştır:

Van'da deprem bölgesinde göremediğimiz BDP'yi, son günlerde sıkça terörist cenazelerinde görüyoruz. BDP yöneticileri ve milletvekilleri terörle aralarına mesafe koymak şöyle dursun, adeta terörü teşvik eden, teröre aleni destek veren, teröristlerin sırtlarını sıvazlayan bir tutum içine girdiler... Kanlı terör örgütünün yedeğinde kanlı cinayet şebekesinin vesayetinde siyaset yapanlar, bilsinler ki o kan onların da üzerine sıçramaktadır (Erdogan, 15.11.2011, AKP Grup Toplantısı).

Biz, BDP'nin terör baronlarından aldığı istikametle olayı bir nifak girişimine çevirmesini anlıyoruz, zira işleri bu (Erdogan, 3.1.2012, AKP Grup Toplantısı).

BDP'nin beslendiği tek bir kaynak vardır, o da masum Türk kardeşlerimin yavrularının kanıdır. Masum Türk evlatlarının kanı durursa BDP de çok iyi biliyor ki üzerinde yükseldiği istismar zemini tümüyle yok olur... Bunlar arkalarındaki terör örgütünden icazet almadan özgürce konu-

şamazlar (Erdogan, 10.1.2012, AKP Grup Toplantısı).

Aslında sadece BDP/HDP değil diğer muhalefet partileri de ötekileştirici/hainleştirici ve düşmanlaştırıcı dil ve söylemden nasibini almıştır. Bu süreçte her türlü muhalif unsurun homojen ve türdeş bir yapı olarak tek bir potada eritildiği de dikkatlerden kaçmamalıdır:

...Uludere hadisesi sonrasında Ana Muhalefet Partisi CHP ile Muhalefet Partisi BDP'nin nasıl birbirinin mütemmim cüzü oldukları da açığa çıkmıştır. BDP bu olayı bu ülkenin halkları arasında bir husumete dönüştürmek için bilinçli bir şekilde çalışırken, CHP de BDP'nin ve terör örgütünün değirmenine su taşımıştır... BDP, altını çiziyorum, Doğu ve Güneydoğu'nun CHP'sidir. BDP, CHP'nin izinde yürüyen, CHP'yi kendisine örnek alan, CHP'nin o tek partili dönemdeki baskıcı, ceberut tavrını birebir taklit eden bir partidir. CHP, kendi ikbali için, şahsi ihtirasları için bu millete nasıl ağır bedeller ödettiyse, BDP de benim Doğulu, Güneydoğulu kardeşlerime işte aynı bedeli ödemeye çalışıyor tıpkı CHP gibi... (Erdogan, 10.1.2012, AKP Grup Toplantısı).

Terör örgütü nasıl ki birilerine taşeronluk yapıyorsa medya içinde de bazı kalemler hiç çekinmeden, hiç utanmadan birilerine taşeronluk yapıyor, zihinleri bulandırmak, kaos oluşturmak, milleti umutsuzluğa, öfkeye, nefrete sevk etmek için yoğun bir gayret içindeler (Erdogan, 5.9.2012, AKP Grup Toplantısı).

Allah aşkına soruyorum, şu ülkeden, şu ülkenin gündeminden terör meselesini, siyasi Kürtçülük meselesini çekip alsanız MHP'den geriye ne kalır? Ekonomi politikası dersiniz yok, dış politika dersiniz yok, demokratikleşme dersiniz o da yok. Elleri tek istismar araçları var, o da terör meselesi, siyasi Kürtçülük. Onu çekin alın MHP'den geriye hiçbir şey kalmaz... (Erdogan, 19.3.2013, AKP Grup Toplantısı).

ÇÖZÜMDEN ÇÖZÜMSÜZLÜĞE

Sürecin uzamasıyla birlikte ortaya çıkan sabırsızlık hali, güvensizlik ortamını körüklemiş ve her iki taraf da hatalar yapmaya başlamıştır. Suriye'de patlak veren iç savaşla birlikte değişen jeopolitik dengelere karşı dışlayıcı bir dış politika tercihi de, çözüm sürecinin giderek düğümlenmesine neden olmuştur. Suriye'deki ateşin 6-7 Ekim 2014'te Ko-

bani olayları ile Türkiye'ye sığraması üzerine AKP çözüm sürecini değil çözümsüzlüğü yönetmeye başlamıştır. Bilhassa çözüm sürecini sürdürmek isteyen AKP içindeki yönetim kadrosuna karşı kendi egemen dilini tahkim eden Erdoğan, çözüm süreci yerine militarist bir güvenlikçi zihniyeti geçirecek düzenlemeleri de desteklemiştir.

Hâlâ varsa yoksa Kürt sorunu. Kardeşim ne Kürt sorunu be böyle bir şey yok. 2005 yılında Diyarbakır'da bunu açıkladık. Bu ülkede her etnik unsurun kendine has sorunları var. Romanlar'ın da Türk'ün de Abaza'nın da Boşnak'ın da sorunu var... Neyin eksik senin bir Kürt olarak bu ülkede cumhurbaşkanı oldun mu oldun, başbakan oldun mu oldun, bakan çıkardın mı çıkardın... Allah aşkına bizden farklı neyiniz var her şeye sahiptiniz.⁹

Kürt sorunu var demek artık ayrımcılıktır. Kürt sorunu, bizzat Kürt sorunu vardır diyenlerden kaynaklanıyor. Ülkemizde artık bir Kürt sorunu yoktur. Zaman zaman taraflar diyorlar, sen kim oluyorsun da taraf diyorsun. Bu ülkede devlet vardır. Karşı karşıya oturan bir masa olması, devletin çöktüğü anlamına gelir.¹⁰

Ama şimdi ne diyorum? Bütün bu olaylardan sonra çözüm süreci artık buzdolabındadır. Milli birlik ve kardeşlik projesiyle biz yolumuza şu anda devam ediyoruz. Bu mesele kesinlikle bir al-ver meselesi, bir taviz meselesi değildir, bu bir demokrasi meselesidir. Hak ve özgürlük meselesidir, hatta hak ve batıl meselesidir, kalkınma meselesidir (Erdoğan, 19.8.2015, 9. Muhtarlar Toplantısı).

Türkiye'nin bugün yaşadığı sorun, etnik ve mezhep kökenli bir sorun değildir. Sorunumuz terör sorunudur... Çözümü, terör sorununun çözümünden geçmektedir... Terör örgütü tüm silahlarını bırakana, bırakmak da yetmez, toprağa gömüp üzerine beton dökene, tüm elemanlarını topraklarımız dışına çıkartana kadar bu mücadele sürecektir (Erdoğan, 26.10.2015, 13. Muhtarlar Toplantısı).

Türkiye'de yatıp kalkıp 'Kürt sorunu da Kürt sorunu, Kürt sorunu da Kürt sorunu'; bunu yutturamazsınız... (Erdoğan, 6.1.2016, 18. Muhtarlar Toplantısı).

Kobani olayları sonrasında ciddi eleştirilere rağmen kabul edilip uygulamaya konulan İç Güvenlik Yasası ise "olağanüstülüğün hukuksallaştırılmasında" nihai aşamayı temsil eder (Kaygusuz, 2016: 113). 2014 yılının sonundan itibaren *milletin adamı* söylemi üzerinden tek egemen olarak beliren Erdoğan, üzerinde büyük etkisi olduğu tüm bu militarist güvenlikçi yasalar ile Türkiye'de post-politik bir dönemin de kapısını aralamıştır:

Diyorlar ki, çözüm süreci biz Meclis'te yokken başladı. Evet, bu süreç sizinle başlamadı, sizin için de başlamadı, onlara söylüyorum. Bu bizim milletimiz için başlattığımız ve milletimizle birlikte yürüttüğümüz bir süreçtir, ben başlatım. İnşallah bunlar olsa da, olmasa da milletimizle birlikte bu süreci nihayete erdireceğiz... Ey benim Kürt kardeşim, sen hizmete mi oy vereceksin, yoksa musluklardan kan akıtanlara mı oy vereceksin? 7 Haziran bir kırılma noktasıdır, terör arkasına alanlar mı kazanacak, yoksa bu millete sevdalı olanlar mı kazanacak, bu bakımdan çok önemli (Erdoğan, 14.5.2015, Van'da Toplu Açılış Töreni).

Yukarıdaki ifadelerde görüldüğü üzere Erdoğan, millet için milletle beraber kendisinin başlattığı ve sonlandıracağını deklare ettiği çözüm sürecini, militarist bir söylemle aslında siyaset dışılaşmaktadır. Özellikle seçimlere legal bir parti olarak katılacak olan HDP'nin doğrudan PKK ile özdeşleştirilmesi üzerine 7 Haziran seçimleri, demokratik bir süreçten ziyade içerdeki düşmana karşı yapılacak olan bir ölüm-kalım savaşına dönüştürülmüştür. 7 Haziran seçimlerinden sonra ortaya çıkan çatışma ortamında ise görece demokratik siyaset dilinin egemen olduğu çözüm süreci tamamen feshedilmiş ve militarist bir post-politika eşliğinde güvenlikçi devlet zihniyeti *olağan* hale getirilmiştir:

Madem terör örgütü demokrasinin ve hukukun çizgisine gelmek istemiyor, öyleyse ona anladığı dilden konuşacak gücümüz de, imkânımız da, kararlılığımız da vardır. Bugün işte bu aşamadayız (Erdoğan, 29.9.2015, 11. Muhtarlar Toplantısı).

(Ö)rgütün şehirlerdeki yapılanmaları tamamen çökertilene kadar, güvenlik kuvvetlerimizin operasyonları, adli ve idari takibatları devam edecek. Önümüzdeki dönem konuşma, tartışma dönemi değil, açık söylüyorum, sonuç alma dönemidir (Erdoğan, 4.11.2015, 14. Muhtarlar Toplantısı).

9 <http://www.milliyet.com.tr/cumhurbaşkanı-erdogan-kardesim-ne-kuurt-sorunu-2028809/default.htm>, 15.03.2015 (E.T. 29.08.2016)

10 <http://www.haberler.com/erdogan-oturulan-bir-masa-devletin-cokusu-olur-7249475-haber/>, 28.04.2015, (E.T. 29.08.2016)

Devlet kadife eldivenin altındaki demir yumruğunu teröristlerin başına geçirmezse, onlar her gün bizim canımızı yakmaya devam edecektir. Bu meselenin insan haklarıyla düşünce özgürlüğüyle, basın hürriyetiyle, demokrasiyle bir ilgisi yoktur. Terörle ve teröristle bu kavramları birlikte kullananlar, milletimizin vicdanını kanattıklarını bilmelidirler. Masum hayatları yok eden bu eylemleri doğrudan veya dolaylı şekilde destekleyenlerin teröristlerden hiçbir farkı yoktur... 79 milyon masumun hakkını korumak için bu teröristlerin üzerine mutlaka en şedit, en tavizsiz şekilde gitmek mecburiyetindeyiz... Terörle mücadelede yanımızda olan dostumuzdur, karşımızda olan da düşmanımızdır... Şu son saldırılardan sonra terör örgütüne karşı en küçük bir merhametimiz, en küçük bir müsamahamız olamaz (Erdoğan, 16.3.2016, 22. Muhtarlar Toplantısı).

Güvenlik kuvvetlerimizin yaptığı operasyonlar neticesinde 20 Temmuz'dan bu yana 7600 terörist yurtiçinde ve yurtdışında etkisiz hale getirildi. Saklandıkları inlerin, sığınakların, barınma alanlarının büyük bir kısmı yok edildi, yok ediliyor... Terörün kökünü kurutuncaya, terör sorununu bu ülkenin gündeminden kaldırmuncaya dek mücadelemizi sürdüreceğiz (Erdoğan, 7.6.2016, Şehit Yarınları ve Gazilerle İftar Programı)

Erdoğan, çözüm sürecinin nasıl akamete uğradığını anlatırken de sorumluluğun hütünüyle PKK ve HDP'de olduğunu belirtmekte, böylece militarist çözüme meyiletmenin iktidarın bir tercihi olmadığı mesajının altını çizmektedir:

Önce demokratik açılım diye başlattık, ondan sonra biraz daha bunu yükselttik, milli birlik ve kardeşlik projesi dedik, ardından taçlandırılmıstedik, çözüm süreci... Ama bunlar maalesef buna uymadılar. Ve çözüm sürecini tanımayanlar biliyorsunuz işte döküldüler sokaklara ve terör estirmeye başladılar. Fakat Meclis'te 80 milletvekiliyle temsil edilme imkânı bulan partinin tercihini demokrasiden değil terörden yana kullanması ümitlerimizi bir kez daha boşa çıkardı (Erdoğan, 26.8.2015, 10. Muhtarlar Toplantısı).

KURUCU ŞİDDET OLARAK MİLİTARİST SÖYLEM

PKK'nın yeniden, sıklıkla ve yoğun biçimde bölücü terör örgütü olarak anılmaya başlanması, meselenin "ulusal güvenlik problemi" olarak anlandırılması (Balta Paker, 2010: 427), üste-

lik bunun bir iç mesele olmaktan çok dış güçlerin oyunu olarak değerlendirilmesi, '90'lı yıllarda geçerli olan militarist söylemin sahiplenildiğine ve Kemalist hegemonyaya karşı mücadele eden bir iktidar bloku olmaktan çok bizzat devlet kendisi olma aşamasına geldiğine işaret etmektedir:

Ülkemizi 40 yıla yakındır bu terör belasıyla uğraştırılanların, şehirlerimizde çukur kazanların, sivillere saldırıların tek bir amacı var: Türkiye'yi kendi içine kapatarak enerjisini boşa harcatmak. Bu taşeron örgütler Türkiye'nin şiddet sarmalına girerek enerjisini kaybetmesini, bölgenin yeniden yapılanma sürecine müdahil olmamasını arzuluyor... Milletimiz oynanan oyunları, bizim bu oyunları boşa çıkarmaya yönelik kararlılığımızı görüyor destek veriyor... Gezi olaylarından beri ekonomimizi hedef alanlar, Türkiye'nin büyümesini hazmedemeyenler paralel ve terör kartını devreye sokmuşlardır (Davutoğlu, 26.4.2016, AKP Grup Toplantısı).

Bugün oynanan oyunların gerisinde bu coğrafyadaki bir yıllık hesaplaşmanın yattığını çok iyi biliyoruz. Fakat ne yapsalar boş... (Erdoğan, 6.1.2016, 18. Muhtarlar Toplantısı).

Bölücü terör örgütünün tek amacının efendilerinin kendine verdiği vazifeyi yerine getirmek, aldıkları taşeronluk ihalesini tamamlamak olduğunu çok iyi biliyoruz. Bunun için önümüzdeki süreçte ne bölücü terör örgütü, ne de onun güdümündeki parti ve diğer yapılar asla muhatap alınmayacaktır, iş bitmiştir (Erdoğan, 20.1.2016, 19. Muhtarlar Toplantısı).

Bir tarafta 2023 hedeflerimizle ve 2053 ve 2071 vizyonumuzla yeni Türkiye vardır, diğer tarafta ise terör örgütlerinin, içeride ve dışarıda onları destekleyen tüm güçlerin hayali olan karահk Türkiye fotoğrafı vardır. (Erdoğan, 16.3.2016, 22. Muhtarlar Toplantısı).

Bu terör eylemleri alenen Türkiye'nin ayağına çelme takma teşebbüsü, Türkiye'yi yavaşlatma, dikkatini ve enerjisini başka yönere teksif etme çabasının ürünü değil midir? (Erdoğan, 19.4.2016, 24. Muhtarlar Toplantısı).

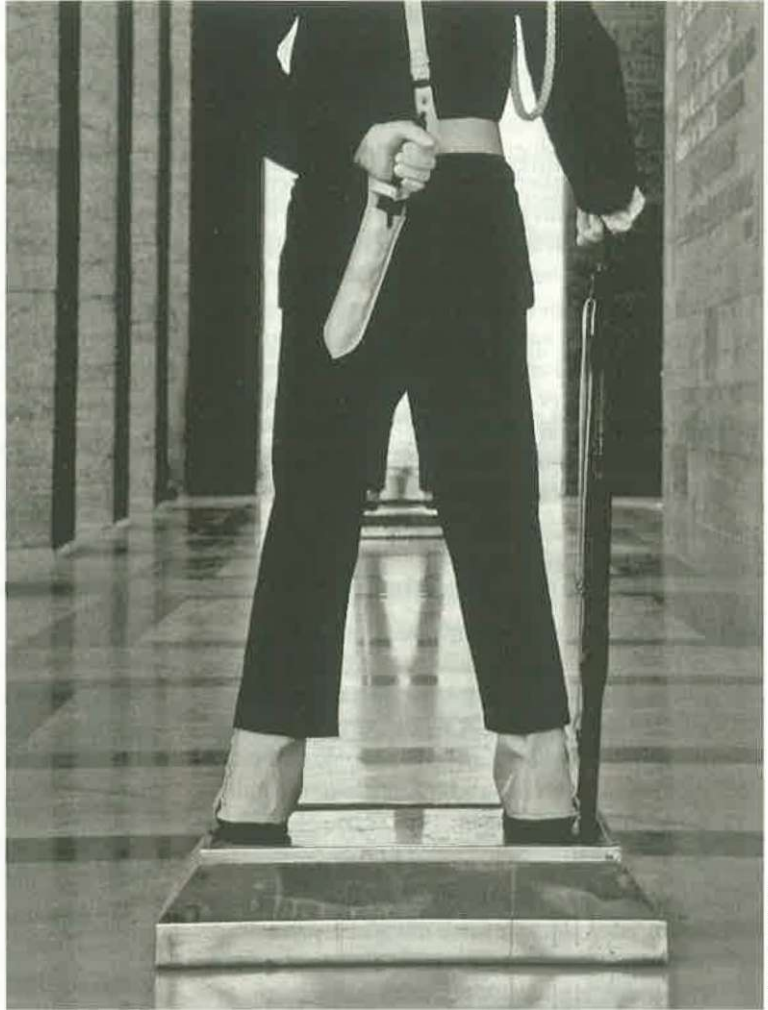
Yüz yıl önce binlerce kilometre öteleden farklı milletlerin askerlerini Çanakkale önlerine getiren saik neyse, bugün de dünyanın dört bir köşesinin teröristleri örgütün saflarında buluşturan neden aynıdır. O gün İstanbul'u işgal etmenin rüyası içinde 450 yıllık araya son vermenin özlemiyelenler, bugün de terör örgütünü aynı hedef

için maşa olarak kullanıyor. Haçlı seferlerinin, Moğol istilasının, Sevr'in yarım bıraktığı işi bu kez terör örgütü üzerinden tamamlamak istiyorlar... Terör örgütlerini aynı çatı altında birleştiren sebep budur" (Erdoğan, 7.6.2016, Şehit Yakınları ve Gazilerle İftar Programı).

Örgütlerin tüm derdi Türkiye'yi zayıflatarak, Türkiye'nin kendi vatandaşlarına ve bölgesindeki dünyadaki diğer mazlumlara sahip çıkmasını, destek vermesini engellemektir... Bu karanlığın gerisinde yüzyıllardır süren gizli-açık sömürgecilik düzeni vardır, insani ve iktisadi kölelik vardır. Bu ittifakın emrine girerek ülkeyi ve bölgemizi bu güçlerin taşeronluğu altında yönetmek isteyenler, topraklarımızı kurtarmak değil sömürge haline getirmek, insanları özgürleştirme değil köleleştirme peşindedir (Erdoğan, 23.06.2016, Kanaat Önderleri ile İftar Programı).

Daha da önemlisi çözüm süreci yerine yeniden ikame edilen savaş/siddet temelli bir alternatif ve güvenlikçi-militarist politikalar, gerek parlamentoda gerek toplumda gerekse medyada kahir ekseriyetle normal görülerek benimsenmeye başlamıştır. Zira eleştirel değerlendirmelerin cılız kalışı, iktidar ve onun kanaat teknisyenliğini yapan medya aracılığıyla üretilip dolaşıma sokulan militarist söylemin normalleşmesini sağlamıştır. Bir söylemi belirginleştirip hegemonik hale getiren en önemli husus da "onun dile getirilmesi kadar söz konusu dile getirilme karşısında takınılan sessizlik" ya da "söyleme esaslı bir meydan okumanın olmaması"dır (Balci, 2011: 15-16). Böylece Agamben'in Schmittyen siyaset felsefesinden türeterek oluşturduğu *olağanüstü halin kalıcılığı* doktrini, Türkiye'de 7 Haziran'dan sonra egemenin söylemleri aracılığıyla bir istisna olmaktan çıkarak *daimi bir kriz*¹¹

11 Christos Boukalas (2016) güvenlik devleti analizinde, Agamben'in kalıcı olağanüstü hal tezini saf iktidarın analitiğini çı-

HÜSEYİN TÜRK

pratiğine dönüşmüştür. Özellikle Erdoğan'ın egemen özne olarak ortaya koyduğu militarist dil, başta Kürt sorunu olmak üzere her türlü muhafefeti teknik bir terör unsuru haline getirmiştir:

Buradan Hükümetimize, bakanlıklarımıza, ilgili tüm kurumlarımıza çağrıda bulunuyorum: Bu devletin ekmeğini yiyip de bu devlete düşmanlık eden herkes hiç vakit kaybedilmeksizin en kısa sürede hak ettiği cezaya çarptırılmalıdır. Ne okulda, ne hastanede, ne adliyede, ne emniyette, ne maliyede, ne tarımda, hiçbir kurumumuzda ülkesinin bütünlüğüne, milletinin birliğine karşı ta-

karmak adına, hukuku ve siyasetin toplumsal olgular olma niteliğini göz ardı ettiğini öne sürerek eleştirmiş ve bu görüşün karşısına kapitalist sisteme için toplumsal olgulardan doğan daimi kriz tezini öne sürmüştür. Toplumsal ilişkilerden doğan daimi krizin yönetimi için de egemenden devlet formuna geçerek oluşturduğu otoriter devlete işaret etmektedir.

vir içinde olan kamu çalışanı olamaz. Böyle bir duruma kesinlikle müsaade edemeyiz (Erdogan, 12.1.2016, 8. Büyükelçiler Konferansı).

Türkiye terörle, terör örgütleriyle ciddi bir mücadele içinde. doğru mu? Peki, bu mücadelede tüm siyasi partilerimizin, tüm siyasetçilerimizin, tüm sivil toplum kuruluşlarımızın, akademisyenlerimizin, yazarlarımızın, meslek kuruluşlarımızın, devletin ve milletin yanında güçlü bir duruş sergilediğini söyleyebilir miyiz? Maalesef bunu söyleme imkânına sahip değiliz. Çünkü bakıyoruz bir gün kendilerine akademisyen diyen güruh çıkıyor terör örgütü ağızyla bildiri yayınlıyor. Bir başka gün siyasetçi sıfatı taşıyan birileri çıkıyor, devleti suçlayıp terör örgütünün yanında yer alıyor. Bir başka gün falanca sanatçı, falanca dernek, falanca yazar aynı şekilde örgütün kavramlarıyla hükümete, hatta şahsına saldırıyor (Erdogan, 10.02.2016, 20. Muhtarlar Toplantısı).

Artık bunların hepsi bir kenara, çözüm sürecini de ne dedik? 'Buzdolabına koyduk'. Şimdi operasyonlar dönemi. Ne olacak bu operasyonlar döneminde? Bu iş bitecek. Çünkü bu milletin huzuruna kimsenin kastetmeye hakkı yoktur. Sonuna kadar tüm güvenlik güçlerimizle üzerine gidiyoruz, gideceğiz (Erdogan, 19.4.2016, 24. Muhtarlar Toplantısı).

Elleri, kolları silahla, bombayla dolu olarak karşınıza dikilen kişilerle artık musafaha yapmak için kolunuzu, elinizi uzatamazsınız. Onlara anladıkları dilden konuşmak gerekirdi, nitekim de öyle yaptık" (Erdogan, 23.06.2016, Kanaat Önderleri ile İftar Programı)

Yukarıdaki alıntılar, AKP iktidarlarının 2008 yılından itibaren inşa etmeye çalıştığı yeni terör paradigmasının 90'lı yıllardaki devlet aklına rücu edişini göstermektedir. Kürt sorununun eskiden olduğu gibi siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel veçheleri tek bir potada eritilmiştir. O nedenle 7 Haziran sonrasında, tercih edilen militarist yönleme alternatif sunmak ya da eleştirmek düşmanlık ve hainlikten başka bir şey değildir: "7 Haziran'da terörü arkasına alanlar mı kazanacak, yoksa bu millete sevdalı olanlar mı kazanacak, bu bakımdan çok önemli" (Erdogan, 14.5.2015, Van'da Toplu Açılış Töreni).

Ankara'daki Kızılay saldırısı (13.03.2016) sonrasında yaptığı bir konuşmada "elinde silahı olan teröristle, unvanını ve kalemini teröre destek ol-

ma noktasında kullananların arasında fark yoktur, unvanının milletvekili olması, gazeteci olması STK yöneticisi olması, o kişinin aslında bir terörist olduğu gerçeğini değiştirmez"¹² diyerek terör ve terörist tanımının yeniden yapılmasını isteyen Erdogan için artık siyaset, militarist dil ve zihniyete teslim olmuştur. Benzer şekilde Davutoğlu da (12.4.2016, AKP Grup Toplantısı) "Hani birilerinin 'yerlere çöp atmıyorlar' dedikleri teröristler var ya, hani 7 Haziran öncesi saz çaldırıp, türkü söyledikleri çocuk katilleri var ya, işte bu teröristler köşeye sıkıştıkça daha da alçaklaşıyorlar ve haince tuzaklar kurmaya kalkıyorlar" diyerek Demirtaş'ı doğrudan terör ile eşleştirmiştir. Sorunların güvenlikle ilişkilendirilmiş acil çözüm bekleyen hali ya da "mekanik çözüm üretme ısrarı" aslında "politik çoğulluk ve müzakere"yi devre dışı bırakan "militarist zihniyetin bir izdüşümüdür" (Öztaş, 2014: 42). Buna rağmen 2015'ten itibaren gelişen militarist söylem ile '90'lardaki militarist söylem arasında hâlâ anlamlı bir farklılık vardır. "Doksanlarda bölücülük/ayrılıkçılık tehdidi olarak PKK ile yaşanan düşük yoğunluklu savaş sırasında ordu üst yönetimi milliyetçilik motiflerini kontrollü" biçimde kullanmış; "çatışmaların şiddet derecesinin yükseldiği anlarda bile olayı milli savaş çerçevesinden çok devlet hâkimiyeti düsturu içinde açıklamaya" gayret edilmiştir (Altınay ve Bora, 2002: 153). Fakat 2015 sonrasında milliyetçi-militarist söylemi daha çok bir milli savaş düsturunda ilerlemiştir. 'Düşmanın çokluğu ve ezeli oluşu' ya da ülkenin içinde bulunduğu 'jeo-stratejik konum' gibi milliyetçi ideolojiden mülhem retoriklerle birlikte düşünüldüğünde militarist zihniyetin "doğru siyaseti milli siyaset"le, milli siyaseti de milli irade üzerinden en fazla oyu alan partinin tercihleriyle ilişkilendirmesi kaçınılmaz olarak "güvenleştirilmiş bir siyaset" anlayışına yol açmıştır. Güvenleştirilmiş siyaset kavrayışı ise sayısız iç ve dış tehditle/düşmanla mücadele edebilmesi adına "güçlü bir devlet ve ordu ihtiyacını" (Altınay, 2009: 154) ön plana çıkartmakta, sonuçta demokratik siyaset ile

12 "Erdogan'ın Ya Bizim Yanımızda Yer Alacaklar Ya Teröristlerin Yanında". <http://bianet.org/bianet/siyaset/173000-erdogan-ya-bizim-yanimizda-yer-alacaklar-ya-teroristlerin-yaninda>, 14 Mart 2016 (E.T. 15.08.2016).

hak ve özgürlüklerin gerektiğinde tali bir mesele olarak değerlendirilmesi toplumsal bilince adeta zorunluluk olarak yerleştirilmektedir. Tüm bu güvenikleştirilmiş siyaset, iktidar partisi yöneticileri ve üyeleri tarafından bir İstiklal Savaşı retoriği ile desteklenmektedir:

Kimi siyasetler, kimi medya kuruluşları, kimi hain ve harici odaklar terör örgütünü desteklese de, Türkiye, istiklal ve istikbal mücadelesinden kesinlikle taviz vermeyecektir (Erdoğan, 1.10.2015, TBMM 25. Dönem 2. Yasama Yılı Açış Konuşması).

Biz bin yıldır bu topraklarda yaşamamızın bedelini kesintisiz şekilde ödemiş bir milletiz. Bugün oynanan oyunların gerisinde bu coğrafyadaki bin yıllık hesaplaşmanın yattığını çok iyi biliyoruz... Bu iman olmasaydı, Çanakkale'de dönemin en güçlü silahlarla teçhiz edilmiş ordularını mağlup edemezdik. Kurtuluş Savaşımız da aynı inancın ürünüdür. Terörle mücadelede vatan savunmasında görev yapan güvenlik kuvvetlerimizin de, Malazgirt'teki, İstanbul'un fethindeki, Çanakkale'deki, Dumlupınar'daki ruhla, inançla mücadele ettiklerini biliyorum. Bu ruh, bu iman bizde oldukça, Allah'ın izniyle ne vatan toprağının bir karışını kimseye veririz, ne de hedeflerimizden vazgeçeriz (Erdoğan, 20.01.2016, 19. Muhtarlar Toplantısı).

Bu anlamda yeniden var oluş destanımızı, istiklal ruhumuzun ateşlendiği günleri birlikte yâd ettiğimiz yoğun bir haftayı geride bıraktık... Bir yandan istiklal mücadelemiz devam ediyor, bir yandan inşa faaliyetimiz devam ediyor, bir yandan da Türkiye'nin istikbal davasını yürütüyoruz (Davutoğlu, 26.4.2016, AKP Grup Toplantısı).

Militarist dil ve söylemle *milli savaşın idaresini*¹³ üstlenen iktidar kadrosu, politik meseleleri siyaset dışılaştırmak suretiyle kendilerini egemen olarak devletin yerine ikame etmiş, *jus belli* hakkıyla sayısız iç düşman yaratmışlardır. Belge'nin de (2012: 236) belirttiği gibi "ordu, militarizmi kendi kadar iyi yapan sivil yöneticiler gördüğü zaman geri plana çekilir; bu da onun disiplin anlayışının bir parçasıdır". Politik alanda ikti-

13 Tanrı da bu noktada militarist ideolojinin "monist" bir dogmayı sahip olduğu, "çünkü askeri disiplin, komut veren tek merkez yapılanmasını en ideal yönetim biçimi" olarak gördüğü hatırlanmalıdır. Militarist zihniyetiyle hembal olmuş toplumlar içinse "bir başkomutan ideolojisi" kaçınılmazdır (Belge, 2012: 277).

dar olan *egemen özne* militarist söylemi içselleştirerek sadece güvenlikçi devletin kodlarını oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda *yeni Türkiye* inşasında *kurucu bir şiddet* de yaratmıştır. Özellikle 7 Haziran ve 1 Kasım seçimleri öncesinde sıklıkla dillendirilen ve hemen pek çok sorunun çözüm kaynağı olarak sunulan başkanlık sistemi yönünde değişim arzusu da,¹⁴ yürütme erkinin yasma erki üzerinde hegemonyasını kurma çabası da bahsi geçen kurucu şiddetin bir göstergesidir.

Bizim tek bayrağımız var, ikinci bir bayrağımız var mı? Ama ikinci bayrakla dolaşanlar ne yazık ki bu ülkede oy alabiliyorlar. Onlara gereken cevabı 1 Kasım'da vermek gerekmiyor mu? (Erdoğan, 26.10.2015, 13. Muhtarlar Toplantısı).

İlkelerimizden taviz vermeyelim. Dün 'Çanakkale geçilmez' diyerek üzerimizde oynanan oyunları bozmuş 'Ya istiklal, ya ölüm' diyerek kararlılığımızı ortaya koymuştuk, bugün de yeni Türkiye'yi işte bu sütunlar üzerine inşa edecek, yükseltecek, 21. yüzyılın büyük ve güçlü ülkesi haline getireceğiz (Erdoğan, 18.3.2016, Şehitleri Anma Günü ve Çanakkale Deniz Zaferi'nin 101. Yılı Töreni).

Çözüm arıyorsanız işte size çözüm; terör örgütünün en küçük bir izi, zerresi dahi kalmadan bu topraklardan sökülüp attığımızda çözümü gerçekleştirmiş olacağız... Ne Avrupa Birliği Parlamentosu'nun rapor diye yayınladığı hezeyanlar, ne de Irak'ta, Suriye'de, Libya'da ve bölgemizdeki diğer sorunlu yerlerde akbaba gibi dolaşanlar Türkiye'yi durdurabilirler, asla durduramayacak. *Yeni Türkiye* vizyonumuza yapılan saldırılar işte bu birlik ve beraberlik duvarına çarparak tuzla buz olacaklardır (Erdoğan, 19.4.2016, 24. Muhtarlar Toplantısı).

7 Haziran'dan sonra ortaya çıkan *olağanüstü* çatışma ortamı, *yasayı/hukuku askıya alan* fiili bir başkanlık sistemi adına işlevselleştirilirken Schmittyen bir egemen form oluşturulmuştur. Tam da böylesi bir süreçte eylemsizliğe son verdiğini açıklayan PKK ile yaşanan yoğun çatışma evresi, dağınık halde bulunan ve pasifize edilmiş olan

14 "İşte açık ortada, hemen şöyle bir koalisyon zemini ortaya çıktı, bunu fırsat bilen yamyamlar ülkemizi kan gölüne döndürdü. Başkanlık sistemi sağladığı mutlak istikrar ortamı ile Türkiye'yi bu tür sıkıntılardan, risklerden koruyabilme özelliğine sahiptir, onun sigorta sistemleri çok daha güçlüdür" (Erdoğan, 28.1.2016, Yeni Anayasa İçin Hep Birlikte Temah Program).

militarist unsurları AKP iktidarı ve Erdoğan öze-
linde güçlü bir ideolojik düzen oluşturmak adına
yeniden bir araya getirmiştir. Sivil ve politik alan-
nın bütünüyle bu ideolojik düzene eklenmesi,
devletin çatışma sürecini kanalize edişini ol-
dukça kolaylaştırmıştır. Özellikle Dağlıca baskı-
nı (6.9.2015) ve sonrasında yaşananlar, militarist
ideolojiyi ülke sathına yaymıştır. Ayrıca bu kalı-
cı olağanüstü hal 'Yeni Türkiye' söylemi ile kuru-
cu bir şiddete de çevrilmiştir. Aslında söz konusu
olan, Cumhuriyet'in Kemalist-milliyetçilik üzeri-
ne inşa edilmiş militarist söyleminden, Osmanlı-
Türk ve İslâm fütihat tarihi ile bezenmiş yeni bir
kurucu militarist söyleme geçiştir. Ancak bu ege-
menlik formunda ortaya çıkan bazı irrasyonel sü-
reçler, neo-liberal post-siyasetin sınırlarını aşar.
Gezi'den itibaren ortaya çıkan paramiliter-esnaf
yapısı bu irrasyonel dönüşümün örneklerinden
biridir. Bu açıdan Erdoğan'ın şahsında cisimleşen
bu egemenlik formu Boukalas (2016) ve Neocle-
ous'un¹⁵ yönetim ve siyasi idare odaklı neo-libe-
ral-güvenlik devletinden ziyade aşkın bir egemen-
lik formuna işaret etmektedir. Ayrıca Erdoğan'ın
ortaya koyduğu düşman yaratan ötekileştirici mi-
litarist dil üzerinden yeni muhafazakâr vatandaş¹⁶
imalatına da geçilmiş ve bu söylemler anbean kanaat
teknisyenleri aracılığıyla medyatik dile çev-
rilmiştir. Erdoğan için yeni muhafazakâr vatan-
dışın imalatı eğitimden geçerken, din de en önem-
li referanstır.¹⁷

15- Bu konuda Mark Neocleous'un şu eserlerine bakılabilir: *Toplumsal Düzenin İnşası-Polis Erkinin Eleştirisi* (Teorisi, (çev: Ahmet Bekmen), h2oYayıncılık, 2013; *Devleti Tahayyül Etmek*, (çev: Akın Sarı), NotaBene Yayınları, 2014 ve *Sivil Toplum Yönetmek*, (çev: Bahadır Ahıska), NotaBene Yayınları, 2015.

16- "Militarizm söz konusu toplumu bir 'üretmiş özne' haline getirir ve adım adım toplumun kendisi militer bir rolün taşıyıcısı olarak kimlik kazanır" (Mahçupyan, 2009: 122).

17- "Türkiye'de bir dönem 600 binlerden 60 binlere inen imam hatip okullarındaki öğrenci sayısı, hamdolsun bugün 1 milyon 200 bine yükseldi... Sizlerden bu okullarda eğitim-öğretim gören her bir evladımızı tepeden tırnağa kendi değerlerimizle mücehhez olarak hayata hazırlamanızı bekliyorum. Sizlerden rahmetli Mehmet Akif Ersoy'un 'Asım'ın nesli' diye tarif ettiği nesil olarak yetişmenizi ve böyle bir nesil yetiştirmenizi istiyorum... Bittmedi, Peygamber Elendimiz Aleyhissalatu Vesselamın 'gözünün nuru' dediği Hazreti Hasan ve Hazreti Hüseyin (Radiyallahu Anh) efendilerimizin kıymetinde bir nesil için gecenizi gündüzünüze katmanızı sizlerden özellikle istiyorum" (Erdoğan, 27.2.2016, Ensar Vakfı 37. Genel Kurulu'nda Yapıldığı Konuşma).

Hiçbir kutsalları olmayan, Müslümanların kutsallarına da saygıları bulunmayan bu teröristlerle mücadeleyi sonuna kadar sürdürmekte kararlıyız (Erdoğan, 29.9.2015, 11. Muhtarlar Toplantısı).

Kürt sorununu 7 Haziran sonrasında askeri bir stratejiyle çözmeye gayreti, militarizmin 'asker olmayan özneleri/yapıları askerileştirme' hedefi üzerinden de değerlendirilmelidir. Bu bağlamda 7 Haziran sonrasında Kürt sorunu karşısında ağırlıklı biçimde baskılayıcı, şiddet içeren, silahlı çözüm önerileri üretilmiş ve toplumsal/politik yapıda barışçıl/sivil çözüm önerileri sunanlar iktidar ve onun kanaat teknisyenleri tarafından hainleştirilmiştirlerdir.

"Ama bu aydın müsveddeleri ne yazık ki kalkıp devletin bir katliam yaptığından bahsediyor. Ey aydın müsveddeleri, siz karanlıksınız karanlık, aydın filan değilsiniz (Erdoğan, 12.1.2016, 8. Büyükelçiler Konferansı).

İşte bu *lumpen aydın takımı* geçtiğimiz günlerde bir kez daha boy gösterdi. Bu kez yüzlerindeki *maskeyi* biraz daha sıyırdılar. Gerçek yüzlerinin bir bölümünü çok açık gösterdiler. Esasen bu *güruh*, ülkemize ve milletimize, milletimizin tarihine, kültürüne, değerlerine olan kinlerini buldukları her fırsatta zaten kusuyorlardı. Yıllardır dolaylı yollardan yürüttükleri *terör örgütünü propagandasını* yayınladıkları bir *bildiriyi* bu defa açık bir şekilde alenen yaptılar... Hem bu milletin birliğini, beraberliğini bozmaya çalışacaksınız, değerlerine hakaret edeceksiniz, hem de hiçbir bedel ödemedi elinizi kolunuzu sallayarak, üstelik devletten aldığınız maaşla veya sağladığımız kazançla hayatınızı sürdürüreceksiniz, o günler geride kaldı... Siz Türkiye'nin birliğinden, beraberliğinden yana mısınız, değil misiniz? Akademisyene, aydına cigeri beş para etmez bir terör örgütünün *maşalığı*nı yapmak yakışır mı? İmzaladığımız metnin mahiyetini bilmiyorsanız ayrı bir felaket, bilerek imza atıyorsanız ayrı bir felaket. Bunun adı eleştiri değil ki, *bunun adı terör örgütü propagandası* (Erdoğan, 20.1.2016, 19. Muhtarlar Toplantısı).

Son dönemlerde özellikle terör eylemlerinde polisimize, askerimize, köy korucularımıza, vatandaşımıza kurşun sıkan, bomba atan eli kanlı teröristlere sahip çıkacak, onları kahramanlaştırmaya çalışacak kadar alçakanlar olmuştur. Bunlar da güya aydın biliyor musunuz? Bunlar aydın müsveddeler; ne aydın!... (Erdoğan, 8.3.2016, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Resepsiyonu).

Arada bazı *kamı bozuklar* çıkmıyor mu? Çıkıyor elbette. Milletimiz onlara da hak ettiği dersi veriyor. Bunun adı, kimi zaman devletine ve milletine kurşun sıkan terörist oluyor, bunun adı kimi zaman onlara destek bildirisi yayınlayan *sözde aydın, akademisyen* oluyor. Bunun adı kimi zaman arabasında teröriste silah taşıyan, evini teröriste tahsis eden milletvekili oluyor. Bunun adı kimi zaman da kendi ülkesini soykırım ile itham eden Almanya'da milletvekili oluyor (Erdoğan, 8.6.2016 tarihli 26. Muhtarlar Toplantısı).

Dün yine birileri güya bize ihtar vermek için bildiri yayınlamışlar. Bakıyorsunuz kendi milletine söven *sözde profesörü*, terör örgütüne militanlık eden *sözde akademisyenleri*, gazetecileri savunuyorlar... *Paralel ihanet çetesinin pençesindeki üniversitelere* kayyum atanmasına karşı çıkıyorlar. Üniversitelerle yetinmeyip liseleri kaşıyorlar... Şimdi liselere indiler, 'liselere kulak ver.' Önce sen kulak ver, millete kulak ver millete, millet ne diyor (Erdoğan, 22.6.2016, Fatih S. Mehmet Vakıf Üniversitesi Mezuniyet Töreni)

Görüldüğü üzere barış bildirisine imza atan akademisyenler başta olmak üzere, militarist çözümler karşısında muhalif tavır sergileyenlerin tamamı hem aşığılama ve insandışılaştırma stratejisiyle hainleştirilmekte, hem de söz konusu eleştirel tavır politik bir temelden yoksun kılınp siyaset dışına itilmektedir. Böylece hainlik edenler basitçe bir düşman olmanın ötesinde, devlet-millet bütünlüğünün ya da *Yeni Türkiye* idealinin çıkarları aleyhine faaliyetler içinde olan, üstelik düşmanla işbirliği içinde hareket eden şeytanî birer aktör olarak damgalanmaktadır. *Yeni Türkiye* idealinin devlet-millet özdeşliği üzerinden kavranıyor olması ise milliyetçi-militarist ideolojik söylemin somutlaşmasını gösteren tipik bir örnektir. Devlet-millet özdeşliği ile ifade edilen monist bir Türkiye tasavvuru, teorik de olsa, devlet karşısında bireye özerk bir alan sağlayan liberal demokratik anlayışın rafa kaldırıldığına işaret eder. Zira milletin devletleştirilmesi ve devletin milletleştirilmesi, totaliter bir yönetim zihniyeti oluşturmaktadır:

Bütün bu mücadelede en önemli dayanak halk ile devletin psikolojik olarak aynileşmesi, özleşmesi, birbirini anlamasıdır. Bu anlamda millet ile devlet arasındaki ihtilaf alanları tamamen bertaraf edilecek, millet ile devlet arasında hiçbir uçurumun

oluşmasına izin verilmeyecektir... Alparslan'ın ordusunda nasıl bir ve beraber idiysek ve o ordu nasıl Anadolu'yu birleştirdiyse, Selahaddin'in ordusunda nasıl bir ve beraber idiysek ve ordu nasıl bütün Ortadoğu'yu Haçlılar'dan arındırmış ise, Yavuz Sultan Selim'in, Idris-i Bitlisi'nin ordularında ve Osmanlı'da nasıl bir ve beraber idiysek ve o düzen nasıl bütün Ortadoğu'yu, Balkanlar'ı, Kafkaslar'ı bir araya getirmişse, Kut'ül Ammare'de nasıl Kürt, Türk, Arap, Keldani, Süryani, Sünni, Şii hep beraber idiysek ve nasıl ordu müstevli ordularına son büyük zaferi onlara karşı kazanmışsa, şimdi de AK Parti hareketinin temel felsefesi, birleştirici, bütünleştirici bir millet anlayışını egemen kılmaktır. Ve nasıl Moğollar, Haçlılar bölgeyi bölme çabalarında başarılı olamamışsa, nasıl Moğollar bölgeyi tarumar etme çabalarında başarılı olamamışsa, nasıl sömürgecilik bölgeyi parçalayan Sykes-Picot dâhil planlarını hâlâ bize karşı uygularken dahi bu milletin ve bu toprakların çocukları tarafından tam bir dirençle karşılanmışsa, emin olunuz ki, nihai kertede zafer mutlaka ve mutlaka vahdet için, tevhit için, birlik için yola çıkanların olacaktır... (Davutoğlu, 9.2.2016, AKP Grup Toplantısı)

Eğer Mehmetçiğin tüfeğiyle, polisin tabancasıyla, aksakallı dedenin, başı yazmalı ninenin duası buluşmuyorsa, böyle büyük başarılar elde edemezsiniz. Kamu kurumlarının duvarları arkasındaki gündemle, okul bahçelerindeki, cami avlularındaki, çay ocaklarındaki gündem ve bakış açısı örtüşmüyorsa hedeflerinize ulaşamazsınız. Türkiye'deki en büyük başarımız, işte bunu sağlayabilmiş olmamızdır (Erdoğan, 21.6.2016, STK Temsilcileriyle İftar Programı)

Tam da bu noktada neo-liberal ve militarist post-politikanm, hem "siyaseti depolitize etmek" hem de türlü alternatifleri "askerî zorunluluklar" çerçevesinde manipüle etmek için terörizme ihtiyaç duyduğu (Taşkale, 2015: 209) hatırlanmalıdır. 7 Haziran sonrasında söz konusu yöntemin meşrulaştırılma gayesi, sivil siyaseti militarist siyasete dönüştürmüştür. Çünkü güvenlik temelinde değerlendirilip, tehdit kaynağı olarak anlamlandırılan bir sorunun çözümünde devletin zor aygıtına başvurması meşruiyeti adeta kendi içinde üretir. Fakat bu süreçte "sorunları çözmek için değil", sorunun müsebbibi olan "düşmanları imha etmek için harekete geçilir". Çünkü düşman imgesi "militarizm için kurucu" bir ögedir (Öz-

tan, 2014: 23). Böylesi çatışma anlarında toplum, yoğunluk kazanan militer değerleri yücelten ya da militer çözümleri kutsayan söylemleri bir o kadar kolaylıkla sahiplenir (Öztañ, 2014: 214). Çünkü söz konusu militer söylemler gerek medya gerekse egemen aktörler tarafından yoğun biçimde dolaşıma sokulmaktadır. Özellikle fütuhât edebiyatının önde gelen simalarından yapılan ahntular ile bu militer değerler egemen dil tarafından oldukça sık bir şekilde yüceltilmiştir:

Merhum Arif Nihat Asya'nın şu şiirini hep okurum. Diyor ya, 'Şehitler tepesi boş değil / Biri var bekliyor / Ve bir göğüs nefes almak için / Rüzgâr bekliyor.' Evet, ülkemizde de şehitler tepesi hiç boş kalmıyor. Hamdolsun biz 7'den 70'e tüm fertleriyle bu tepeyi beklemeye talip bir milletiz. Çünkü şehitlik bizim inancımızda şereflerin en büyüğü, mertebelerin en yücesidir (Erdogan, 8.6.2016, 26. Muhtarlar Toplantısı).

Militer çözümleri kutsayan söylemlerin fütuhâtçı dil ile buluşması, militarizmin özünde yer alan savaşı ya da ölme/öldürme eylemini kutsayan, bu maksatla yurttaşlarından 'kahramanlık, fedakârlık, inanç dairesi dışında kalanların yok edilmesi, vatan için can vermenin gerekliliği' vb. düşünceleri içselleştirmesini sağlayan *şehitlik* retoriğini de sıklıkla dolaşıma sokmayı gerektirir. Şehitlik bir *kutsal dava* uğruna mücadele eden kişinin *o dava* yolunda canından olmasıdır. Kendi hayatını, gözünü kırpmadan inandığı ve savunduğu değerler uğruna feda eden kişinin bedenen ölmesine rağmen 'ruhunun ölümsüz kalacağı' ve Tanrı katında muteber olacağı' inancı üzerine kurulan şehitlik, savaş ve şiddeti meşrulaştırır. Millet'in ve devletin bekası uğruna tüm yurttaşlar şehit olmaya gönüllü olmalıdır ve hatta bu bir yurttaşlık görevine dönüştürülmelidir. Ölümün bu şekilde kutsanması, aynı zamanda yurttaşları terörle mücadeleye ikna etme gayreti de içerir. Zira yurttaşlar terörle mücadeleye olan inançlarını kaybettikleri ölçüde, ölümler anlamsızlaşmaya başlayacak ve toplumsal alanda türlü tepkiler belirecektir:

Şimdi değerli kardeşlerim, kıyametin son anına kadar şehitler gelecek mi? Gelecek. Şehitlik sadece bizim dinimizde var, Zerdüşterlerde değil ve ya onlarla beraber yürüyenlerde değil, bizim di-

nimizde var. Öyle sözde şehitliklerle şehitlik olmuyor, onlar da yine saf, samimi Müslüman kardeşlerimizi aldatmak için kurulan sözde şehitliklerdir (Erdogan, 29.9.2015, 11. Muhtarlar Toplantısı).

Biz şehitlerin nesliyiz, biz şehitlerin kanlarıyla suladığı bu topraklarda yetişmişiz. Şehadet, bizim için korkulacak bir makam değil ulaşılması gereken bir makamdır (Erdogan, 18.3.2016, 18 Mart Şehitleri Anma Günü ve Çanakkale Deniz Zafere'nin 101. Yılı Töreni).

"Malazgirt'te Sultan Alparslan'ın, Konya'da Sultan Kılıç Arslan'ın, Bursa'da Orhan Gazi'nin, İstanbul'da Sultan Fatih'in, Çanakkale'de çeyrek milyon isimsiz kahramanın gayreti nasıl boşa gitmediyse, bugünkü fedakârlıklar da boşa gitmeyecektir. Eğer ölçü karşımızdakilerin gücü, cesameti, büyüklüğü olsaydı, bu mücadelelerin hiçbirine girişmeye cesaret edemezdik" (Erdogan, 21.6.2016, STK Temsilcileriyle İftar Programı).

"Şehitlerimiz oldu, şu anda 600 civarında şehidimiz var... Şehit niye vardır? Dini için, vatani için, öyle mi? Bu uğurda mücadelesini verir. Ve kuru toprak vatan olmaz; şehit kanlarıyla yoğrulursa vatan olur" (Erdogan, 23.6.2016, Kanaat Önderleriyle İftar Toplantısı).

Görüldüğü üzere *şehitlik* retoriği, ulusal duygu ve ruh çerçevesinde hem devlet-millet birlikteliğinin kutsanmasını ve kolektif bir ruh yaratılmasını hedeflemekte, hem de savaşı ve ölme eylemini kutsallaştırmaktadır. Başka bir ifadeyle ölümler, rıza üretme mekanizmasının en önemli göstereğine dönüştürülmüştür. Kutsanmış olan ölümler sayesinde Kürt sorununun çözümünde militarist alternatifler güçlü ve hatta *tek yol* kılınırken, devletin *zor* aygıtlarının da rıza üretim sürecine eklenerek meşruluğu sağlanmaktadır. Bu anlamda şehitlik, dost/düşman ya da sadık/hain arasındaki sınırı tayin etmektedir. 'Vatan uğruna ölme' eyleminin özü fedakârlık olduğundan, şehitler aracılığıyla geride kalanlara da politik anlamda davranış standartları tayin edilmektedir.

SONUÇ

Egemen dil, araçsallaştırdığı militarist söylem ile siyasi alanı muharebe alanına çevirerek yeni bir Türkiye yaratmak için gerekli olan gerilimi meşrulaştırmaktadır. Zira Gezi'den 17-25 Aralık so-

ruşturmalarına, 7 Haziran ve 1 Kasım seçimlerinden, PKK ile yaşanan çatışma ortamına kadar yaşanan türlü krizler ve iç savaş hali, militarist söylem dolayısıyla egemen aktörler tarafından dostu ve düşmanı tayin etme pratiğine dönüştürülmüştür. Özellikle Temmuz 2015'ten itibaren yaşanan çatışmalar, Kürt sorununu yeniden sadece 'terör' bağlamına hapsedmiş, mesele basitçe bir düşman tehdidi ve dış güçler vurgusu üzerinden ele alınmıştır. Fakat hem dış güçler retorığının ürettiği tehdidin amorf halde bırakılması, hem de içerdeki düşmanların çokluğu ve birlikte hareket ettiği iddiası, güvenlik tedbirlerini sonsuzlaştırmaktadır. Düşman ezelden beri Türk'ün çıkarları aleyhine varlık kazandığına, güçlü ve durdurulamaz olduğuna göre böyle bir kavrayışın üreteceği korku halinin de bir o kadar kapsamlı olması beklenir. Bu durum terörün, politika dışı hatta hukukun da askıya alınmasını gerektirecek bir güvenlik meselesi olarak görülmesine, her türlü muhalefetin bir terör unsuru olarak değerlendirilmesine yol açmakta, bireysel iradeye bırakılan alan daralmakta; geriye, görev ve sorumlulukları hatırlatılan, hatta hayatını seve seve feda etmesi beklenen bir pasif yurttaşlık hali kalmaktadır. Bu bağlamda kurulacak olan yeni Türkiye'nin organik bağları Malazgirt'e dayandırılırken, milletin tözünün de İslâm ruhundan kaynaklandığı iddia edilmektedir. Yeni ve büyük Türkiye'nin makbul yurttaşlarını besleyen bu iki ana damar dışındaki tüm zehirli

kaynaklar, dış güçlerin saldırısından ve içerideki beşinci kollarin ihanetinden başka bir şey değildir. Devlet-millet özdeşliği üzerine kurulacak olan yeni Türkiye'de, bu kutsal alana gir(e)meyen lanetliler her türlü elim akıbete müstahak olmaktadır. Bu uğurda verilen kurbanlar da savaş ritüelinin bir parçası olarak şehitler tepesine isimlerini yazdırmaktadırlar. Artık terör/savaş dili gündelik hayatın bir parçası olarak sıradanlaşmakta, bunun sonucunda da çatışma/bombalama ile ortaya çıkan kayıplar akşam haberlerinde muhasebe dili ile anlatılmaktadır.

Egemen dilin, terör örgütü ile yapılan mücadeleyi Habil ve Kabil'den itibaren başlayan ve ebediyete kadar sürecek olan 'iyi ve kötü' arasındaki savaşa benzetmesi, siyaseti kutsal bir savaşın güdümüne sokan en açık militarist söylemlerden biridir. Siyasetin ölmek ve öldürmek arasına sıkışmasıyla da, yeni Türkiye'nin toprağından yine şüheda fıskırmaktadır. Tankın, tüfeğin, bombanın düştüğü yerden yükselen canhıraş feryatları duymazdan geldikçe egemen dilin buyurgan sesi toplumu hizaya sokmaya devam edecektir. Bu ölümleri en aza indirmek için militarizmin kucağına düşmüş olan siyaseti sivilleştirmekten başka bir alternatif yoktur. Ancak korku, tehdit, endişe, teyakkuz hali ve güvenlikçi politikaların bir tür paranoya haline sürüklediği sivil toplumun böylesi bir militarist yapıyla eklememesinin, uzun vadede otoriter devlet yapılanmalarını güçlü kılaacağı da açıktır.

KAYNAKÇA

- Açıkl, F. (2013). Hegemonya'dan Oximoron'a: AKP'nin Eğreti Bonapartizminin Sonu. *Birikim* (288), 15-23.
- Agamben, G. (2015, Aralık 27). *Hukuk Devletinden Güvenlik Devletine*. Mart 7, 2016 tarihinde <http://medyascope.tv/2015/12/27/giorgio-agamben-hukuk-devletinden-guvenlik-devletine/> adresinden alındı
- Altınay, A. G. (2005). Militarizm. F. Başkaya içinde, *Kavram Sözlüğü: Söylem ve Gerçek* (s. 351-366). Ankara: Özgür Gündem Üniversite Kitaplığı.
- Altınay, A. G. (2009). 'Can Veririm, Kan Dökerim': Ders Kitaplarında Militarizm. G. Tüzün içinde, *Ders Kitaplarında İnsan Hakları II: Tarama Sonuçları* (s. 143-165). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Altınay, A., & Bora, T. (2002). Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik. T. Bora içinde, *Milliyetçilik: Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt 4 (s. 140-154). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Balcı, A. (2011). *Türkiye'de Militarist Devlet Söylemi: 1960-1983*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Balta Paker, E. (2009). Güvenlik Endüstrisi ve Güven(sizliğin) İnşası: Bir Toplumsal Paranoyayı Anlamak. *Toplum ve Bilim* (115), 204-225.
- Balta Paker, E. (2010). Dış Tehditten İç Tehdide: Türkiye'de Doksanlarda Ulusal Güvenliğin Yeniden İnşası. E. Balta Paker, & I. Akça içinde, *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti* (s. 407-431). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bedirhanoglu, P., Dölek, Ç., & Hülagü, F. (2016). Eleştirel Güvenlik Çalışmalarının Marksist Eleştirilerine Bir Katkı: Devlet, Zor ve Sınıf Mücadelesinin Bağlamında "Güvenliği" Yeniden Düşünmek. *Praksis (2000'ler Türkiye'sinde Devlet, Şiddet ve Zor)*, s. 9-40.
- Belge, M. (2012). *Militarist Modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Benjamin, W. (2010). Şiddetin Eleştirisi Üzerine. A. Çelebi içinde, *Şiddetin Eleştirisi Üzerine* (E. Göztepe, Çev., s. 19-42). İstanbul: Metis Yayınları.
- Boukalas, C. (2016). Olaganüstülük Yok: Otoriter Devletçilik. Agamben, Poulantzas ve İç Güvenlik. *Praksis (2000'ler Türkiye'sinden Devlet, Şiddet ve Zor)*, s. 41-66.
- Clausewitz, C. v. (1984). *Harp Üzerine (Birinci Cilt)*. (H. Çeliker, Çev.) Genelkurmay Basımevi.
- Fairclough, N. (1996). *Language and Power*. New York: Longman.
- Fairclough, N., & Wodak, R. (1997). Critical Discourse Analysis. T. van Dijk içinde, *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction, Vol. 2, Discourse as Social Interaction* (s. 258-284). Londra: Sage.
- Kardeş, M. (2015). *Schmitt'le Birlikte Schmitt'e Karşı: Politik Felsefe Açısından Carl Schmitt ve Düşüncesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaygusuz, Ö. (2016). Bir Siyasal İdare Tekniği Olarak Güvenlik ve AKP Döneminde Ulusal Güvenlik Devleti. *Praksis (2000'ler Türkiye'sinde Devlet, Şiddet ve Zor)*, s. 85-119.
- Mahçupyan, E. (2009). Bir Mikro İdeoloji Olarak Militarizm, Zihniyet, Özne ve Etik Meseleleri Üzerine Bir Not. A. Insel, & A. Bayramoğlu içinde, *Bir Zümre, Bir Parti Türkiye'de Ordu* (s. 119-134). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Öztaş, G. G. (2014). *Türkiye'de Militarizm: Zihniyet, Pratik ve Propaganda*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları.
- Sancar, M. (2014). "Devlet Aklı" Kışkıracı Hukuk Devleti (7. Baskı b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Schmitt, C. (2005). *Siyasal Kavramı*. (E. Zeybekoğlu, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Taşkale, A. R. (2015). *Neoliberal ve Militarist Post-Politika: Siyasal Bastırma "Sanat"ı*. Ankara: Notabene Yayınları.
- van Dijk, T. (1995). Aims of Critical Discourse Analysis. *Japanese Discourse*, 1, s. 17-27.
- van Dijk, T. (2001b). Critical Discourse Analysis. D. Tannen, D. Schiffrin, & H. Hamilton içinde, *Handbook of Discourse Analysis* (s. 352-371). Oxford: Blackwell.
- Wilson, J. (2003). Politik Söylem. B. Çoban, & Z. Özarslan içinde, *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji* (s. 131-154). İstanbul: Su Yayınevi.

1915'te emirlere karşı gelerek Ermenileri ölüm yolculuğundan kurtarmaya çalışan devlet memurları, din adamları, aşiret reisleri, köy ağaları ve sıradan insanlar da vardı. *Akıntıya Karşı* bu insanların hikâyelerini aktarırken, bu tür araştırmalarda karşılaşılabilecek sorunları ve tuzakları da hassasiyetle ele alıyor.

BURÇİN GERÇEK
AKINTIYA KARŞI
 ERMENİ SOYKIRIMINDA EMİRLERE KARŞI GELENLER,
 KURTARANLAR, DİRENENLER
 Tarih Dizisi, 272 sayfa

